

VONYÓ JÓZSEF

---

**Jobboldali  
radikálisok  
Magyarországon  
1919–1944**



Vonyó József

Jobboldali radikálisok Magyarországon  
1919–1944



VONYÓ JÓZSEF

Jobboldali radikálisok  
Magyarországon  
1919–1944

*Tanulmányok, dokumentumok*



Kronosz Kiadó  
Pécs, 2021



Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában  
2021-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

print ISBN 978-615-6339-19-5

pdf ISBN 978-615-6339-20-1

A kötetet szerkesztette és a mutatókat összeállította  
ERŐSS ZSOLT

Olvasószerkesztő  
BELLUS IBOLYA

A borítón látható kép:  
Gömbös Gyula megérkezik a Nemzeti Egység Pártja  
miskolci zászlóbontó nagygyűlésére, Miskolc, 1932  
Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár, Leltári szám: 3797/1957 fk

Második, javított és bővített kiadás

© Vonyó József, 2021  
© Kronosz Könyvkiadó Kft., 2021

# Tartalom

|   |     |
|---|-----|
| Előszó .....  | 7   |
| Ki a felelős? A magyarországi politikai antiszemitizmus gyökerei .....  | 15  |
| ANTISZEMITIZMUS ÉS FAJVÉDELEM   |     |
| Az első világháború és a fajvédelem .....   | 47  |
| Gömbös fajvédő csoportja és a numerus clausus .....   | 61  |
| Gömbös Gyula és a zsidókérdés .....   | 76  |
| Zsilinszky és a zsidókérdés .....   | 99  |
| A magyarországi fajvédők és a sport .....   | 113 |
| GÖMBÖS GYULA NÉZETEI, POLITIKÁJA ÉS KAPCSOLATAI   |     |
| Akart-e Gömbös diktatúrát? .....  | 129 |
| Másolta-e Gömbös Mussolinit vagy/és Hitlert? .....  | 144 |
| Gömbös Gyula és a társadalmi egyesületek .....  | 194 |
| Felekezeti béke és társadalomszervezés. (Társadalomszervezési<br>kísérletek és a katolikus egyház a Gömbös-érában)<br>(Társszerző: Spannenberger Norbert) ..... | 203 |
| Gömbös, a Vezér. Kultuszteremtési kísérletek – életében<br>és halála után .....   | 241 |
| Báró Roszner István politikai pályája a második<br>világháború kezdetéig .....  | 255 |
| A SZÉLSŐJOBBDALI MOZGALMAKRÓL ÉS GYÖKEREIKRŐL   |     |
| Jobboldali radikalizmus Magyarországon Szálasi előtt .....  | 271 |
| A szélsőjobb térnyerése Zalában az országgyűlési<br>képviselő-választások tükrében (1931–1939) .....  | 286 |
| Meskó pártja Zalában. Adatok a nyilasok Zala megyei<br>szerepéről és társadalmi bázisáról (1933–1935) .....   | 299 |

|  |     |
|--|-----|
| A magyarországi szélsőjobboldali csoportok viszonya<br>a kisebbségi kérdéshez a két világháború között ..... | 327 |
| A szélsőjobboldali mozgalmak a kultúráról (1919–1944) .....  | 343 |
| <br>A KORESZMÉK „BŰVÖLETÉBEN” (FORRÁSOK)   |     |
| Egy nemzetszervezési és nemzetnevelési koncepció   |     |
| Magyarországon. Béldi Béla két dokumentuma .....   | 363 |
| <i>Béldi Béla: Nemzetszervezés</i> .....   | 390 |
| <i>Béldi Béla: Nemzetirányítás</i> .....   | 415 |
| A koreszmék szellemében. Imrédy Béla programcikke (1940)<br>és memoranduma (1944) .....                      | 432 |
| <i>Imrédy Béla: Az új Európa irányító eszméi</i> .....   | 452 |
| <i>Imrédy Béla memoranduma</i> .....   | 476 |
| <br>Hivatkozott források és irodalom .....   | 487 |
| <br>Személynévmutató .....   | 507 |
| Pártok, egyesületek, szervezetek mutatója .....  | 520 |
| <br>A tanulmányok eredeti megjelenési helye .....  | 525 |

# Előszó

A határozott névelő hiánya a címben azt jelzi, hogy nem az összes, a két világháború korában élő magyar jobboldali radikálisról olvashat az, aki kézbe veszi a kötetet, mely egy korábbi kiadvány<sup>1</sup> bővített változata. Nem is általában a jobboldali radikalizmus honi jelenségeiről. Csupán néhány olyan politikusról, pártról, mozgalomról, akik/amelyek ehhez a politikai irányzathoz kötődnek, annak képviselői, szervezetei voltak. Továbbá egy esettanulmányt, melyben azt követtük nyomon, miként alakult e politikai áramlat helyzete egy sajátos gazdasági és társadalmi struktúrával rendelkező megyében. Ezeket az első kiadásban is megjelent írásokat egészítettük ki hét további tanulmánnyal és két forrásközléssel. Utóbbiak ebben a formában még nem jelentek meg.

Az olvasóban nyilván felvetődik a kérdés: szükséges-e, érdemes-e – akár bővített formában is – kiadni a korábban megjelent tanulmányokat? Különösen azt követően, hogy az első kiadás óta eltelt években fontos összefoglaló munkák<sup>2</sup> jelentek meg, illetve a politikai irányzat meghatározó képviselőinek alapos és terjedelmes életrajzát<sup>3</sup> vehették kézbe az olvasók.

Úgy véljük, lehet funkciója az ilyen gyűjteménynek ebben az esetben is. Nem csak azért, mert adott esetben fontos részletekkel egészítik ki az összefoglaló munkákat és a monografikus életrajzokat. Azért is, mert hasonló politikai törekvések a rendszerváltás után is megjelentek, sőt ma is jelen vannak az ország politikai életében, s követőik nemegyszer mintát keresnek a Horthy-kori mozgalmakban, szervezetekben, s követhető/követendő példaképet látnak azok vezető személyiségeiben. Ezért a két világháború közötti jobboldali radikalizmus egyes részleteinek vizsgálata a mai magyar társadalom hasonló jelenségei okainak feltárását, jobb megértését is szolgálhatja.

.....  
<sup>1</sup> VONYÓ 2012.

<sup>2</sup> GYURGYÁK 2012; PAKSA 2012; PAKSA 2013; PAKSY 2013.

<sup>3</sup> KARSAI 2016; VONYÓ 2018; BARTHA 2019; FÁBIÁN 2020.



A közölt tanulmányok szakmai jelentősége talán abban ragadható meg először, hogy egyértelműen jelzik: a jobboldali radikalizmus – a köztudatban máig jellemző értékítélettel ellentétben – nem valamiféle egységes mozgalom, hanem *sokszínű* szellemi-politikai áramlat. E jelző helyett persze szerencsésebb a *sokárnyalátú* kifejezést használni. Az alapszínek ugyanis azonosak voltak (annak ellenére, hogy egyes pártok még egyenruháik – ingeik – színével is megkülönböztették magukat a többitől), de relatíve gazdagon árnyaltak. Konkrétabban fogalmazva: nagy hasonlóságot – gyakran azonosságot – mutatnak politikai céljaik, ideológiájuk alapelemei. Különbségek inkább a részletekben, a megoldási módokban és az alkalmazott vagy alkalmazni kívánt eszközökben, módszerekben láthatók. Mégis azt tapasztalhatták a kortársak, hogy gyakori volt közöttük a konfliktus. Elég, ha három példát említünk. Az 1931 után induló szélsőjobboldali mozgalmak, pártok a fajvédő Gömbös kormányának is harcos ellenzékét képezték. Aligha véletlen, hogy miniszterelnökként adminisztratív eszközökkel (gyűléseik betiltásával, röplapjaik elkobozásával, képviselőjelöltjeik és agitátoraik bezárásával, továbbá választási csalásokkal) korlátoztatta az első magyarországi nyilas/nemzetiszocialista pártok agitációs kampányát, s ezzel érvényesülését az 1935. évi választások során. Szálasit pedig hiába próbálta megnyerni – jelentős pozíciót is kilátásba helyezve neki – a kormánypárt számára. A későbbi nemzetvezető inkább ellenzéki pártot szervezett Nemzet Akaratának Pártja néven. A szélsőjobbra sodródott Imrédy Béla szintén hiába keresett vele közös nevezőt azután, hogy az ő miniszterelnöksége idején bebörtönzött hungarista vezér kiszabadult a fogságból.

E jelenségek is jelzik, hogy a címben szereplő fogalom csak a laza kereteket jelenti, melyen belül különbséget lehet és kell is tenni az egyes szereplők között – legyenek azok pártok, mozgalmak vagy személyek. Ezen a ponton érdemes néhány szót ejteni a fogalmakról. Az általunk vizsgált eszmei-politikai irányzat megnevezésére egyaránt használják a *jobboldali radikalizmus*, a *radikális konzervativizmus* és a *szélsőjobboldal* kifejezéseket. A látszat ellenére ugyanazt fejezi ki mindhárom. A „radikális konzervativizmus” a szellemi előzményekre utal. Használatát az indokolja, hogy eszmei tartópilléreit – legalábbis magyarországi relációban – a neokonzervativizmus elemeiből építették, s azok radikalizálása révén alkottak új konstrukciót.<sup>4</sup> A „szélsőjobb” jelző azért azonos ezzel, mert – a politikai mozgalmak, pártok hagyományossá vált felosztását figyelembe véve –

.....  
 4 Lásd SZABÓ M. 2003. 11–94.

a radikális nézeteket valló, illetve eszközöket alkalmazó csoportok képezik a két oldal, a jobb és a bal szélsőségeit egyaránt.

Néhány évtizede még majdhogynem kizárólagos volt, s ma is meglehetősen általános az a gyakorlat, mely szerint mindent, ami szélsőjobboldali, a *fasiszta* minősítő jelzővel illetnek. Nem csak nálunk. Világszerte elterjedt, és számos szakmunkára jellemző ma is. Ennek oka egyrészt az, hogy Mussolini *fasiszta* mozgalma és pártja volt e körből az a politikai erő, mely először szerezte meg tartósan a hatalmat, s épített ki totális diktatúrát. Szerepe volt benne a Komintern értékelésének is, s még inkább a második világháború traumájának, melyet követően az országokat és különböző emberi közösségeket súlyosan veszélyeztető jobboldali radikális diktatúrák közös frontját ítélték el az egységes fasiszta jelző alkalmazásával. Továbbá minden olyan törekvést – ideológiát, mozgalmat, személyt stb. – amely, illetve aki az ordas eszmék ismételt terjesztésével próbálkozott. Érthető indulatok és politikai megfontolások egyaránt motiválták tehát ezt a megközelítést. A témakör kutatása, s benne tudományos kritériumok dominanciájának érvényre jutása nyomán azonban a forrásalapú, árnyalt elemzés, értékelés – ennek eredményeként pedig egy differenciáltabb fogalomhasználat – vált egyre inkább jellemzővé. Ezt jelezte Ormos Mária összehasonlító európai elemzést adó két könyve. Társ szerzőként jegyzett, 1976-ban megjelent első kötete még az *Európai fasizmusok 1919–1939* címet viselte.<sup>5</sup> Jó egy évtizeddel később már *Nácizmus – fasizmus* címmel adta ki a témát tárgyaló, az előzőre is alapozó, de azt minden tekintetben meghaladó, lényegében új munkáját.<sup>6</sup> Ma már mind a történeti, mind a politológiai szakirodalomban inkább az a jellemző, hogy az egyes változatokat más-más – eredeti nevükből vett, vagy a kortársak körében közkeletűvé vált – jelzővel jelölik. Így fasisztának inkább csak Mussolinit, illetve pártját és rendszerét nevezik, Hitler viszont megmaradt nemzetiszocialistának vagy nácinak.

A magyarországi mozgalmak esetében is használatossá vált egy általános megnevezés: *nyilasok*. Annak ellenére, hogy e mozgalmak közül csak Szálasi utolsó pártjának nevében szerepelt, s a legtöbb párt, Szálasiékát is beleértve – legalábbis történetének egy szakaszában – nemzetiszocialistának nevezte magát. Majdnem általánosan alkalmazott jelvényük, a nyilaskereszt miatt azonban „rájuk ragadt” a köznapi kommunikációban általuk is használt megnevezés. Ez a gyakorlat aztán zavarokat is keltett később a kutatókban, ha az egyes szer-

<sup>5</sup> ORMOS–INCE 1976.

<sup>6</sup> ORMOS 1987. A kérdéshez lásd még ORMOS 2004.

veződéseket kellett (volna) elkülöníteni egymástól. Pedig több vonatkozásban indokolt ezt megtenni – anélkül, hogy bármelyik rászólgálna a törekvésekkel, tetteikkel kapcsolatos felelősség alóli felmentésre.

A pártcsalád egyes tagjai közötti hasonlóságok és eltérések érzékelésére kíváltképp alkalmasak azok a tanulmányok, melyek áttekintik valamennyi párt viszonyulását egy-egy társadalmi problémához: jelesül a kultúra, a kisebbségek és a sport kérdéséhez.

A megkülönböztetés igénye felerősödött a rendszerváltás után. Nemcsak a fentiek szellemében, hanem a rehabilitáció igényével is. Ez pedig azzal is jár, hogy egyes, az 1980-as évek előtt (ideológiai-politikai megfontolások alapján) egyoldalúan és eltorzítottan jellemzett szereplőket – a források szakszerű elemzésén alapuló, a korabeli viszonyokat és azok hatásait sokoldalúan értékelő, értelmező elemzések helyett, mai politikai célokat szolgálva – a valóságosnál pozitívabb színben igyekeztek feltüntetni. Vonatkozik ez mindenekelőtt Gömbös Gyula és fajvédő társai megítélésére, akiket azzal is igyekeznek – egyébként indokoltan – megkülönböztetni az 1930–1940-es évek szélsőséges pártjaitól és képviselőiktől, hogy esetükben a *nemzeti radikális* jelzőt használják a szélsőjobboldali vagy jobboldali radikális helyett. A „nemzeti” minősítéssel pozitív értelemben elkülönítve az e csoportba soroltakat a szélsőjobbtól – valójában annak többi rétegétől. Ez pedig újabb fogalmi problémákat vet fel. A *jobboldali* radikalizmusok immanens eleme a *nemzeti* (vagy faji) közösség érdekeinek érvényesítése, védelme az idegen elem kártékony hatásaitól, s utóbbiak ez okból történő elítélése. Ha ezt radikális módon, illetve eszközökkel teszik, nevezhetjük nemzeti radikalizmusnak. Ám, ha a „jobboldaliság” meghatározó eleme a „nemzeti”, abban az esetben a *nemzeti radikalizmus* nem más, mint *jobboldali radikalizmus*.<sup>7</sup>

Gömbös Gyula és Bajcsy-Zsilinszky Endre, illetve Béldi Béla és Imrédy Béla nézeteinek összevetésével világíthatjuk meg ennek a látszólagos ellentmondásnak a lényegét. Mind a négy politikai szereplőre jellemző ugyanis, hogy nemzeti érdekekre hivatkoztak, de politikai megnyilatkozásaik tartalma és tetteik irányultsága alapvető hasonlóságot mutatott részben a fasizmussal, részben a nemzetiszocializmussal. Közöttük a különbség elsősorban abban ragadható meg, hogy Zsilinszky és Gömbös mindvégig hangoztatta – s nem is alaptalanul –, hogy ők *nem* idegen mintákat (fasizmus, nácizmus) másolnak, hanem a

<sup>7</sup> Lásd SZILÁGYI 1998.

magyarországi társadalmi problémákra adnak a helyi viszonyokban gyökerező, eredeti és szuverén válaszokat, ajánlanak ilyen megoldásokat, még ha azok esetenként látványosan egyeztek is az olasz vagy náci gyakorlattal. Elég, ha Gömbös korporációs törekvéseire gondolunk. Velük szemben Béldi a két minta követését tartotta üdvösnek, s azok alapján javasolta a magyar állam átszervezését, illetve a nemzettudat átformálását szolgáló intézmények kiépítését. Politikai pályája utolsó éveiben Imrédy Béla is a korszak uralkodó eszméinek – a fasizmus és a nemzetiszocializmus – elfogadásában és követésében látta az egyetlen lehetséges megoldást az ország és a nemzet boldogulása számára. Nem véletlen, hogy Hitler az ő miniszterelnöki kinevezését várta el Horthytól Magyarország megszállásakor. Mindketten hozzátették azonban: a magyar viszonyokhoz igazítva kell alkalmazni az idegenből átvett megoldásokat. A két álláspont tehát nem a tartalomban, hanem a hangsúlyokban különbözik egymástól. Ebben az értelemben minősíthetjük a két fajvédő nézetrendszerét *nemzeti radikalizmusnak*, de aligha tehetjük ezt meg a Nemzeti Egység Pártja propagandafőnöke, illetve a pénzügyi szakemberből politikussá lett volt miniszterelnök esetében. A műfaji eltéréseken túl ez is indokolja, hogy Béldi és Imrédy forrásainak közlése külön fejezetbe került, jöllehet mindketten „Gömbös szárnyai alól” kerültek ki, tehát munkatársai közé is sorolhattuk volna őket.

Gömbös Gyula és Bajcsy-Zsilinszky pályája még egy fontos szempont figyelembevételére int bennünket: a teljes életpálya minden korszakának valamennyi fontos elemét és körülményeit feltárva alkothatunk csak reális ítéletet a jobboldali radikális eszmékhez fűződő viszonyokról. A gondos elemzés azért szükséges, mert politikai pályájuk utolsó szakasza, illetve abban tanúsított magatartásuk, megnyilatkozásaik fontos momentumokat takar(hat)nak el a nem eléggé körültekintő kutató, s különösképpen a – szükségszerűen szerényebb történeti tájékozottsággal rendelkező – laikus olvasó elől. De más-más módon. Gömbös esetében a miniszterelnökként taktikai kényszerekből tett kijelentései hitették el kortársakkal és kutatók egy részével is, hogy feladta fajvédő politikáját és annak egyik meghatározó elemét, antiszemitizmusát. Számos tény szerint azonban ez nem következett be. Zsilinszky – demokratikus elveket is magába foglaló – náci- és németellenessége, a zsidótörvények elleni tiltakozása, a megszálló német hatóságok elleni bátor és önfeláldozó fellépése, s a háború végi zsidómentő lépései keltették azt a látszatot, hogy immár nem sorolható a zsidók korlátozását kívánók közé. Pedig nyilvánosan is megvallotta, hogy változatlanul fajvédőnek tartja magát. Ezeknek az ellentmondásoknak feltárására és a ko-

rábinál sokoldalúbb elemzésére, értékelésére tett kísérletet e könyv szerzője Gömbös, illetve Bartha Ákos Bajcsy-Zsilinszky esetében.<sup>8</sup>

Ezen a ponton kell utalnunk arra is, hogy sokan az antiszemitizmusra szűkítik le a jobboldali radikalizmus fogalmát. A jobboldali radikális nézetrendszer azonban sokkal összetettebb. Jóllehet meghatározó eleme az idegen(zsidó-)ellenesség, kiindulópontja azonban a nemzet/faj védelme az idegenekkel szemben, segítése gazdasági pozícióinak erősítésében, szociális, egészségügyi helyzetének javításában, műveltségének emelésében. Ezt fejezte ki a nemzeti és szociális (szocialista) jelzők összekapcsolása, amit azok – például Gömbös, Bajcsy-Zsilinszky és társaik – is megtettek, írásaikban, beszédeikben hangoztattak, akik szervezeteiket sohasem nevezték nemzetiszocialistának. Ehhez azonban nem járult az előzmények, az általuk igazságtalannak és tarthatatlannak ítélt helyzet okainak reális elemzése. Egyszerűbb volt az idegent kikiáltani bűnbaknak, s korlátozni gazdasági, kulturális, politikai jogait, majd elvenni tőle és a magyarnak adni szorgos munkával felhalmozott javait, kipenderíteni a tudományos és kulturális élet intézményeiből, végül még életét is elvenni. Éppen ez a végkifejlet, a holokauszt készített sokakat – történészeket is – arra, hogy a jobboldali radikálisok antiszemita voltát hangoztassák, ha nem is kizárólag, de törekvéseik egyéb összetevőit az indokoltnál kevésbé hangsúlyosan kifejtve. Ez is szerepet játszik az ellentétes egyoldalú értékelések megjelenésében. Azokban, melyek – a nemzeti/faji érdekek képviselését, a jobboldali radikálisok ezzel kapcsolatos érdemeit eltúlozva – hallgatják el, vagy nem értékelik súlyának megfelelően, hogy pozitívnak tulajdonított, s ekként értelmezhető lépéseiket az igen jelentős gazdasági, tudományos és kulturális értékeket halmozó, az ország 19. századi modernizálásában kulcsszerepet játszó zsidóság állampolgári jogainak súlyos megsértése, vagyona és élete rovására kívánták érvényesíteni, s tették is meg. Ezért is tartottuk fontosnak a magyarországi antiszemitizmus gyökereit kereső tanulmány első helyen történő közlését.

A felvillantott különbségek, illetve azok értelmezése miatt is érdemes alkalmazni a komparatiztika módszerét, mert az összehasonlító elemzések segíthetnek bennünket a különböző politikai tartalmak, azokat képviselő szervezetek és képviselőik nézetei, cselekedetei hasonló és eltérő vonásainak feltárásában, reális értékelésében.<sup>9</sup>

<sup>8</sup> VONYÓ 2018; BARTHA 2019.

<sup>9</sup> A módszer adta lehetőségekről lásd TOMKA 2004; TOMKA 2005.

Az alapos elemzés azonban arra is fényt derít, hogy a felszíni ellentmondás, a látszólagos eltérések jóval kevesebb különbséget jelentenek a tartalmi kérdések tekintetében. Mert a *lényeg*et mégis az „*alapszín*” mutatja. A társadalom csoportjait nemzetiség, faj vagy vallás szerint megkülönböztető, egyeseket gazdasági, kulturális érvényesülésükben korlátozó, ezzel az állampolgári jogegyenlőséget megsértő, céljait diktatórikus államberendezkedés révén – akár a fizikai erőszak eszközét is alkalmazva – megvalósító irányzatok tevékenysége, sőt önmagában propagandája is súlyos következményeket vontak maguk után a korabeli magyar társadalomra nézve. Elég arra utalnunk, milyen károkat okoztak az ún. „zsidótörvények” a magyar gazdaságban és kulturális életben, hogy a holokauszt borzalmáról már ne is beszéljünk. Ezek utóhatását pedig ma is érezhetjük, tapasztalhatjuk. Mondhatni persze, hogy – Imrédyt kivéve, s különböző okok miatt – az egyes tanulmányokban bemutatott politikusok és mozgalmak nem játszottak érdemi szerepet a jelzett zsidóellenes intézkedések meghozatalában. Ők csak szavakban – beszédekben és írásaikban – fogalmaztak meg ilyen jellegű követeléseket. Felelőségük mégis megállapítható. Ha másban nem, abban, hogy a radikális jobboldali eszmék terjesztésével jelentős szerepük volt a közgondolkodás formálásában, így az antiszemita nézetek, hangulat fennmaradásában, esetenként erősítésében. Mert a kimondott és leírt szavak mozgósítanak. Különösen akkor, ha pártprogramként vagy -propagandaként mögöttük szervező erő is van. Az így terjesztett nézetek – számukra kedvező társadalmi-politikai szituációban – előbb vagy utóbb tettekké vál(hat)nak. Ezt példázza, hogy a biológiai fajvédelem legfőbb magyarországi képviselője, Méhelly Lajos az 1920-as évek elejétől még csak előadásaiban és cikkeiben tartotta kívánatosnak „a magyar faji erényeket romboló” vegyes házasságok tilalmát, ám az 1941-ben (1941:XV. tc. a házassági jog módosításáról) már jogi erőre emelkedett. Vele egy időben szerepelt Keltz Sándor, az eugenika első magyarországi képviselőinek egyike, aki az ÉME 1924. évi kongresszusán – Méhelly szellemében – „fajvédő telepek” létesítését szorgalmazta. Egy évvel korábban megjelent könyvében leírt szavai szerint pedig: „Gyökeres megoldás csak egy lehet: a zsidófaj, a zsidó típus tökéletes kiirtása.”<sup>10</sup> Azaz holokausztot követelt – ami 1944-ben szörnyű valósággá vált.

\* \* \*

.....  
<sup>10</sup> KELTZ 1923. I. köt. 284. Idézi: MÉHELLY 1924. (6) 7.

A kötet eltérő műfajú írásokat – tudományos igényű tanulmányokat, a tudományos ismeretterjesztés kategóriájába tartozó cikket és forrásközléseket – tartalmaz. A *Rubicon*ban megjelent cikk a lap jellegéből fakadóan, a zalai szélsőjobboldali mozgalmakat áttekintő tanulmány pedig egy összefoglaló munka fejezeteként, a könyv szerkesztési elvei miatt nem tartalmaz lábjegyzeteket.

A szerző és a kiadó abban a reményben adja a Tisztelt Olvasó kezébe – a részleteiben vagy egészében – különböző kötetekben és folyóiratokban már korábban megjelent, részben módosított szövegeit, hogy hozzájárul vele egy, a magyarországi társadalmi diskurzusban nyugvópontra máig nem jutó vita néhány kérdésének tisztázásához is.

# Személynévmutató

**Ády Endre** költő ■ 349

**Antal István** (1896–1975): a Gömbös-kormány idején a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője, majd igazságügyi államtitkár (1935. IV. – XI. és 1938–1942), a német mintára szervezett Nemzetvédelmi Propagandahivatal vezetője (1942–1944), igazságügyi és vallás- és közoktatásügyi miniszter (1944. III–VIII.) ■ 87, 97, 98, 186, 242, 245, 246, 247, 253, 368, 380, 381, 384, 476

**Apponyi Albert** (1846–1933): korábbi vallás- és közoktatásügyi miniszter, a magyar béke delegáció elnöke 1920-ban. 1933-ban párton kívüli képviselő ■ 74

**Árvátfalvy Nagy István** dr. vit. (1893–?): erdélyi székely származású, református ügyvéd, 1935-től a NEP országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 293, 294

**Árva István** (?–?): ügyvéd, régi zalai család sarja, kezdetektől aktív résztvevője, szervezője Meskó Zoltán pártjának, 1939 után a Nyilaskeresztes Párt zalaegerszegi vezetője ■ 294, 302, 305–309

**Bajcsy-Zsilinszky Endre** (1886–1944): jogi egyetemet végzett, a MOVE egyik alapítója és vezetője, a Gömbös vezette fajvédő csoport, majd a Fajvédő Párt egyik szellemi vezéralakja. Az általa alakított ellenzéki Nemzeti Radikális Párt (1930–1936) országgyűlési képviselője (1931–1935) ■ 10–12, 19, 41, 48, 50–53, 55–67, 70, 71, 74, 77, 78, 87, 89, 99–112, 114, 158, 193, 273, 344, 347, 349, 351, 352, 354

**Baky László** (1898–1946): politikus, a Sztójay-kormány idején belügyi államtitkár ■ 476

**Balla Borisz** (1903–1992): bölcsészdoktor, történész, író, újságíró, lapszerkesztő, az 1930-as évek közepén Gömbös politikai híve, 1936 tavaszán egyik titkára, 1945-ban az USA-ba vándorolt, ahol egyetemeken tanított ■ 239

**Balogh István ifj.** (?–?): debreceni civisgazda, országgyűlési képviselő (MNSzP – 1935–1939) ■ 283, 284, 293, 300, 310, 329

**Bangha Béla** (1880–1940): jezsuita páter, a jobboldali radikális nézetek egyik megalapozója, a Központi Sajtóvállalat és annak lapjai révén terjesztője ■ 87, 234, 482

**Bánsághy (Velcsov) György** (1895–1946): orvos, a tudományegyetemi zászlóalj, a bölcsészhallgatók Csaba bajtársi egyesületének, majd a Turul Szövetség, a magyar egyetemi és főiskolai bajtársi egyesületek központjának alapítója, első fővezére, a Magyar Jövő Szövetség megszervezője és első elnöke; kormánypárti országgyűlési képviselő (1935–1939); 1945-ben háborús bűnösneként népbíróság elé állították, a börtönben öngyilkos lett ■ 249

**Barankovics István** (1906–1974): republikánus-keresztényszocialista újságíró, a Demokrata Néppárt elnöke (1945–1949), 1949-ben emigrált, 1958-tól haláláig a Közép-európai Kereszténydemokrata Unió elnöke ■ 239

**Barcza György** (1888–1961): diplomata, Magyarország vatikáni (1927–1938) és londoni (1938–1941) követe ■ 217

**Barcsay Árpád** (?–?): csendőr alezredes, a *Magyar Nemzeti Szocialista Fascista Párt* (1933) alapítója, később a NSZMMP (Kasszakeresztes Párt) egyik vezetője ■ 277

**Bárd Miklós** (Kozma Ferenc – 1857–1937): katonatiszt, honvéd tábornok, a korszak ismert költője, Kozma Miklós apja ■ 49

**Bárdossy László** (1890–1946): politikus, diplomata, külügyminiszter (1941. II. – 1942. III.), miniszterelnök (1941. IV. – 1942. III.) ■ 470

**Baross Gábor** (1884–?): a TESZ elnöke (1933-tól), országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 97, 198, 383

**Basch, Franz** (1901–1946): a *Volksbildungsvereine* titkára (1925–1934), *Volksdeutsche*



- Kameradschaft* egyik vezetője (1935–1938), a *Volksbund* elnöke (1938–1944) ■ 327, 331, 336
- Batthyány család** ■ 33
- Bauer, Max** (1869–1929): Német tüzértiszt, jobboldali politikus az ellenforradalmi Kapp-csoport vezetője, Ludendorff körének tagja ■ 150
- Béldi Béla** (1903–1975): közgazdász, a NEP propagandairódájának vezetője (1934–1936), országgyűlési képviselő (1935–1939), a Keresztény Nemzeti Szocialista Front egyik alapítója (1938–1941) ■ 10, 11, 97, 133–135, 137, 141, 142, 143, 210, 211, 214, 215, 242, 344, 356, 357, 363–366, 368–380, 385–389, 393, 394, 397, 398, 407, 430, 445, 464
- Bellér Béla** ■ 329
- Bence Géza dr.** (?–?): Zala megyei kisgazda politikus, képviselőjelölt (1939) ■ 295
- Bethlen István** (1874–1946): miniszterelnök (1921–1931), az Egységes Párt vezére (1922–1932) ■ 48, 80, 85, 96, 97, 116, 129, 133, 143, 152, 153, 168–171, 174, 178, 179, 183, 184, 187, 191–193, 197, 205, 208–209, 214, 217, 218, 229, 232, 241, 253, 259, 274, 285, 291, 292, 294, 309, 324, 341, 354, 375, 381, 382, 385
- Biharvári Gusztáv** (?–?): az MNSZFM képviselőjelöltje a sárbogárdi választókerületben az 1935. évi országgyűlési választások során ■ 312
- Bíró György dr.** (1882–?): ny. ezredes, országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 293–295, 309
- Bleyer Jakab, (Jakob)** (1974–1933): egyetemi tanár, a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere (1919–1920), a Volksbildungsvereine ügyvezető alelnöke (1924–1933) ■ 330
- Bojtor Lajos** (?–?): Zala megyei kisgazda politikus, képviselőjelölt (1939) ■ 295
- Bolyai János** (1802–1860): matematikus ■ 349
- Borbély-Maczkó Emil**, vitéz (1887–1945): katonatiszt, fajvédő politikus, Gömbös híve és barátja; nemzetgyűlési (1920–1922) és országgyűlési (1926–1930) képviselő, Borsod, Gömör és Kishont vármegye főispánja (1922–1923 és 1930–1945), a MOVE elnöke (1925–1936) ■ 251
- Bornemisza Géza** (1895–1983): több tárca minisztere a Gömbös-, a Darányi- és a Kállay-kormányban (1935–1938, 1943–1944) ■ 97
- Bornemisza Péter** ■ 32
- Bors Károly** (1880–1973): festőművész, iparművész ■ 248
- Bosnyák Andor** (?–?): Zala megyei kisgazda politikus, képviselőjelölt (1935) ■ 294, 308, 309
- Bősze Sándor** (1957–2014): történész, főlevéltáros, a Somogy Megyei Levéltár igazgatója (1998–2014) ■ 194, 197
- Böszörmény Zoltán** (1893–194?): újságíró, a Nemzetiszocialista Magyar Munkáspárt (Kaszáskeresztes Párt) vezére (1931–1936) ■ 229, 277–280, 283, 287, 299–301, 310, 311, 323, 329, 344, 357
- Braun, Otto** (1872–1955): német szociáldemokrata politikus, a Német Földmunkás Szövetség (Deutscher Landarbeiter-Verband) elnökségi tagja (1909–1920), a párt mezőgazdasági szakértője; Poroszország miniszterelnöke (1920–1932 – két rövid megszakítással) ■ 266, 267
- Bródy György** (1908–1967): kétszeres olimpiai bajnok (1932, 1936) vízilabdázó, sportvezető ■ 125
- Brüll Alfréd** (1876–1944): nagyiparos, sportvezető, sportújságíró; elnöke volt a Magyar Testgyakorlók Körének, a Magyar Atlétikai Szövetségnek, a Magyar Úszószövetségnek, fontos szerepe volt a Magyar Labdarúgó Szövetség létrehozásában. 1944-ben a holokauszt áldozata lett ■ 121
- Chamberlain, Houston Stewart** (1855–1927): angol író, kultúrfilozófus, Wagner vejeként Bayreuthban telepedett le, a fajelmélet egyik befolyásos képviselője, művei jelentős hatást gyakoroltak a náci fajelmélet alakulására ■ 58, 66, 72, 78, 87, 106, 161, 346
- Chorin Ferenc** (1879–1964): jogi végzettségű gyár- és bányatulajdonos, a Horthy-korszak legbefolyásosabb üzletembere, a Gyáriparosok Országos Szövetségének elnöke (1928–1942), a felsőház tagja ■ 243

- Csák Ibolya** (1915–2006): atléta, magasugró, az első magyar női olimpiai bajnok (1936) ■ 125
- Csák Károly dr.** (1869–?): a zalai közélet aktív tagja, országgyűlési képviselő (EP – 1926–1935) ■ 290
- Csatay Lajos** (1886–1944): katona, politikus, honvédelmi miniszter a Kállay-, majd a Sztójay-kormányban (1944. VI. – 1944. X.) ■ 476
- Cserhalmi Kiss Ernő** (?–?): a Nemzeti Szocialisták Országos Pártja alapítója és vezetője (1931) ■ 277
- Csomós Miklós** (?–?): a Nemzeti Szocialista Párt egyik vezetője (1928) ■ 277
- Darányi Kálmán** (1886–1939): miniszterelnök, egyben a NEP vezére (1936. X. 6. – 1938. V. 14.), földművelésügyi miniszter (1935. I. 9. – 1938. III. 9.) ■ 98, 236, 249, 250, 285, 290, 292, 294, 309, 437, 441, 442
- Deák Ferenc** (1803–1876): politikus, jogász, államférfi, országgyűlési képviselő és igazságügy-miniszter ■ 457
- Demény Tibor** (?–?): államtitkár ■ 121, 122
- Dénesfai-Dinich Győző** (?–?): politikus, képviselőjelölt (FNSzP – 1939) ■ 295
- Disraeli, Benjamin** (1804–1881): brit politikus, író, több alkalommal pénzügyminiszter, majd miniszterelnök (1868, 1874–1880) ■ 87
- Dobrovics Milán** (?–?): nagykanizsai politikus, függetlenségi és 48-as párti képviselő (1906–1911), képviselőjelölt (E. P. – 1931) ■ 290
- Doroghi Farkas Ákos** (1894–1955): jogász, közhivatalnok, 1919-től Budapest főváros szolgálatában a polgármester titkára, majd az elnöki osztály vezetője, 1944 májusában, a német megszállás idején Budapest polgármesterévé választották ■ 251
- Drózy Győző** (1885–1970): kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő (1920–1922, 1922–1927), az USA-ban, Chicagóban megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát (1926–1932), hazatérése után országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 293, 294, 309
- Duzár Imre dr.** (?–?): a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt zalaegerszegi szervezője ■ 302
- Dücső Jánosné dr.** szül. Herczeg Ilona (?–1948): jogász, az 1935. évi választásokon a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt képviselőjelöltje a pacσαι (Zala vm.) választókerületben ■ 305, 306, 308
- Eckhardt Sándor** (1890–1969): irodalomtörténész, nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja (1942–1949) ■ 221
- Eckhardt Tibor** (1888–1972): a Gömbös vezette fajvédő csoport, majd a Fajvédő Párt meghatározó személyisége, nemzetgyűlési képviselője (1922–1926); 1932–1939 között az ellenzéki Független Kisgazdapárt vezére és országgyűlési képviselője ■ 48, 62, 77, 87, 97, 150, 162, 178, 192, 243, 344, 347, 371
- Eitner Ákos** (1906–1991): apjával és testvérével kezdettől aktív zalai szervezője Meskó pártjának, országgyűlési képviselő (EMNSzP – 1939–1944) ■ 295, 302
- Eitner család** ■ 281, 322
- Eitner Sándor id.** (?–?): földbirtokos és gyártulajdonos, a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt vezető szervezője a zalaegerszegi választókerületben, képviselőjelölt (NSzFMP – 1935) ■ 281, 294, 302, 305, 309, 322
- Eitner Sándor ifj.** (1902–1958): földbirtokos, apjával és testvérével kezdettől aktív zalai szervezője Meskó pártjának, országgyűlési képviselő (EMNSzP – 1939–1944) ■ 294, 295, 296, 302, 305–307, 309, 324, 325
- Elek Ilona** (1907–1988): zsidó származású, kétszeres olimpiai (1936, 1948) és hatszoros világbajnok törvívó ■ 125
- Engels, Friedrich** ■ 257
- Ernszt Sándor** (1870–1938): rk. pap, pápai prelátus, a keresztény politikai mozgalom egyik meghatározó alakja: a Katolikus Népszövetség elnöke, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt megalakítója, több ciklusban országgyűlési képviselő (1901–1938 – rövid megszakításokkal), népjóléti és munkaügyi, majd vallás- és közoktatásügyi miniszter (1930. IX. – 1931. XII.) ■ 205, 228, 232
- Erős József** (?–?): nyugalmazott tanító, a legitimista Nemzeti Néppárt mohácsi szervezetének elnöke ■ 231

**Esterházy család** ■ 33, 34

**Esterházy Móric gróf** (1881–1960): korábbi miniszterelnök (1917–1918) a háború utáni passzivitását feladva 1931-ben tért vissza a politikába, országgyűlési képviselő Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (KGSzP – 1931–1939, EKP – 1939–1944) ■ 290, 294, 296, 298, 309

**Farkas István** (1879–1941): református lelkész, lapszerkesztő, kormányfőtanácsos, a felsőház tagja, a Tiszán inneni református egyházkerület püspöke (1932–1941) ■ 238

**Farkas Tibor dr.** (1883–1940): jogász, legitimista politikus, nemzetgyűlési képviselő (pártonkívüli – 1922–1926), országgyűlési képviselő (FKgP – 1930–1931, 1931–1935) ■ 290, 294, 309

**Farkasfalvi Farkas Géza** (?–?): a Tiszán inneni református egyházkerület főgondnoka az 1930-as években ■ 238

**Ferenc József, I.** (1830–1916): osztrák császár és magyar király ■ 256

**Festetics Sándor gróf** (1882–1956): földbirtokos, politikus, az általa alapított Magyar Nemzeti Szocialista Párt vezére (1933–1938), országgyűlési képviselő (EP – 1927–1931, EP, NEP, MNSZP – 1931–1935, MNSZP – 1935–1939) ■ 147, 282, 283, 300, 310, 311, 329

**Fugger család** ■ 30, 32, 33

**Fugger, Jakob** (1459–1525): a késő középkor egyik legsikeresebb bankára, Európa egyik legnagyobb bankja, a Fugger-bankház, emellett számos ipari, bányászati és kereskedelmi vállalkozás tulajdonosa ■ 32

**Gaál Gaszton** (1868–1932): földbirtokos, politikus, az általa alapított Magyar Agrárpárt (1926–1930), majd a Független Kisgazdapárt (1930–1932) vezére, országgyűlési képviselő (MAP – 1927–1931, FKgP – 1931–1932) ■ 287

**Gálócsy Zsigmond** (1892–?): a Vitézi Rend főszéktartója, a szélsőjobboldali Nemzeti Párt alapítója és vezetője (1930) ■ 277

**Gáspár Ferenc** (?–?): az EMNSzP képviselőjelöltje (1939) ■ 295

**Géher István** (?–?): Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt zalaegerszegi szervezője ■ 302

**Gentile, Giovanni** (1875–1944): olasz filozófus, pedagógiai szakember, fasiszta politikus ■ 154

**Gergely Jenő** ■ 129–131, 143

**Glatz Ferenc** ■ 468, 469

**Gömbös Gyula** (1886–1936): a MOVE elnöke (1919–1923), a Fajvédő Párt (1924–1928), majd – miniszterelnökként – a NEP vezére (1932–1936), honvédelmi miniszter (1929–1936) ■ 8, 10–12, 17, 19, 43, 48, 49, 50, 53, 55–98, 100, 109, 114–117, 119–123, 125–134, 136–154, 157–165, 169, 171–175, 178–180, 182–218, 220–224, 227, 228, 231, 234, 236, 237–257, 259, 260, 262, 263, 266, 267, 273–275, 277, 279, 282, 285, 289, 291–298, 299, 329–334, 344, 345–354, 356, 358, 359, 363–367, 371–373, 375, 376, 380–386, 389, 393, 403, 412, 433, 441, 444, 445, 448, 464

**Göring, Hermann Wilhelm** (1893–1946): az NSDAP egyik vezető személyisége, Hitler után a Harmadik Birodalom második embere ■ 144, 175, 192, 244

**Gratz Gusztáv** (1875–1946): német származású, liberális, legitimista politikus, korábbi külügyminiszter (1921), megalakulásától a Volksbildungsverein elnöke (1924–1938), országgyűlési képviselő (EP, NEP – 1927–1936) ■ 193, 253

**Grieger Miklós** (1880–1938): katolikus plébános, kereszténydemokrata politikus, nemzetgyűlési (1920–1922) és országgyűlési (1926–1931, 1931–1935) képviselő, a Nemzeti Néppárt alapítója és elnöke ■ 229

**Gyarmati György** ■ 144, 253

**Gyömörey György Kálmán** (1873–1949): okleveles gépészmérnök, földbirtokos, nemzetgyűlési képviselő (1920–1922), Zala vármegye főispánja (1926–1935) ■ 227

**Gyömörey István** (1886–?): országgyűlési képviselő (EP – 1926–1931) ■ 286, 290, 291

**Gyömörey Sándor** (1871–1955): országgyűlési képviselő (KGSzP – 1926–1939) ■ 290, 294, 309

**Gyurgyák János** ■ 20, 77, 99, 101

- Haám Artúr** (1881–?): gazdasági főiskolát végzett uradalmi főintéző, majd földbirtokos, 1935-ben a NEP jelöltjeként lett országgyűlési képviselő az adonyi (Fejér vm.) kerületben, 1938-ban csatlakozott a Hubay Kálmán szervezte Nemzeti Szocialista Magyar Párthoz ■ 318
- Hadnagy Domokos**, vitéz (1879–1937): katonatiszt, ny. tábornokként a NEP országgyűlési képviselője a lovasberényi (Fejér vm.) választókerületben (1935–1937) ■ 318
- Hajós Alfréd** (eredetileg: Guttman Arnold – 1876–1955): építésmérnök, sokoldalú sportoló, gyorsúszóként az első magyar olimpiai bajnok (Athén, 1896), labdarúgóként kétszeres magyar bajnok, később a magyar labdarúgó válogatott szövetségi kapitánya, a Magyar Olimpiai Bizottság tagja ■ 121
- Hajós Kálmán dr.** (1869–?): ügyvéd, politikus, országgyűlési és nemzetgyűlési képviselő (Munkapárt – 1910–1918, EP – 1922–1935) ■ 290
- Harsányi Iván** ■ 144
- Haydn, Joseph** (1732–1809): zeneszerző ■ 34
- Hazai Samu** (eredetileg: Kohn Sámuel – 1851–1942): hivatásos katonatiszt, honvéd vezérezredes, a Magyar Királyság honvédelmi minisztere (1910–1917), a közös hadsereg pótlásügyi főnöke (1917–1918), felsőházi tag (1927–1944) ■ 39
- Hehs Aladár** (?–?): a Nemzetiszocialista Néppárt megszervezője (1932) ■ 277
- Helmecky István dr.** (?–?): a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt zalaegerszegi szervezője ■ 302
- Herczeg Ferenc** (1863–1954): író, újságíró, az *Új Idők* című irodalmi hetilap főszerkesztője és a Magyar Revíziós Liga elnöke ■ 23, 243, 245
- Hindenburg, Oscar von** (1847–1934): német tábornagy, 1916 augusztusától a német hadsereg vezérkari főnöke, 1925–1934 között Németország köztársasági elnöke ■ 180, 181
- Hitler, Adolf [Führer]** (1889–1945): az NSDAP alapítója és vezére (1920–1945), a Harmadik Birodalom kancellárja és Führere (1933–1945) ■ 9, 11, 59, 77, 79, 87, 88, 90, 110, 127, 138, 144–154, 156, 157, 161–168, 173–176, 180–182, 184, 187–193, 209, 213, 215, 233, 242, 244, 260, 261, 275, 277, 278, 329, 336, 337, 340, 368, 372, 377, 379, 397, 435, 442, 448–450, 463, 472, 475, 476
- Hóman Bálint** (1885–1951): történétíró, akadémikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter (1932. X. – 1938. V.; 1932. II. – 1942. VII.) ■ 198, 219, 248, 250, 346, 350, 351, 353, 359, 377, 383, 420, 430, 468, 469
- Horthy Miklós** (1868–1957): Magyarország kormányzója (1920–1944) ■ 11, 117, 139, 140, 152, 182–184, 187, 188, 204, 208, 210, 218, 241, 243, 246, 248, 291, 366, 383, 433, 468, 469, 472, 473
- Horváth Béla** (?–?): az 1935-ben alapított *Vigilia* című folyóirat munkatársa az 1930–1940-es években ■ 239
- Horváth Ferenc** (?–?): becsehelyi (Zala vm.) községi kántortanító, a NEP letenyei választókerületi titkára ■ 237
- Horváth Lajos** (?–?): a NEP országgyűlési képviselőjelöltje a marcali választókerületben, 1935-ben ■ 237
- Hubay Kálmán** (1902–1946): újságíró, politikus, 1937-től Szálasi híve és munkatársa, a Nyilaskeresztes Párt megszervezője, 1939–1940-ben vezetője ■ 249, 251, 284, 297, 329, 336, 338, 341, 344, 357, 381
- Huszovszky Lajos dr.** (1894–?): ügyvéd, a NEP egyik budapesti szervezője, országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939; MÉP – 1939–1944) ■ 292, 294, 295, 309
- Igmándy-Hegyessy László**, vitéz (1884–1941): hivatásos katonatiszt, testőr alezredes, földbirtokos, Somogy megye főispánja (1935–1938) ■ 237
- Ilovzky János** (1888–?): országgyűlési képviselő (MÉP – 1939–1944) ■ 295
- Imrédy Béla** (1891–1946): pénzügyminiszter (1932. X. – 1935. I.), miniszterelnök és a NEP vezére (1938. V. – 1939. II.), a MÉM megalakítója, a MMP alapítója és vezére (1940–1944) ■ 8, 10, 11, 13, 98, 198, 250, 252, 266, 267, 285, 293, 329, 340, 344, 377, 383, 432–437, 440–444, 446–452, 457, 463, 468–476, 479–481
- Imrédy Kálmán** (1853–1919): pénzügyi szakember, a Kisbirtokosok Országos Földhitelezetetének alelnök-vezérigazgatója, Imrédy Béla apja ■ 432

**Jánosi Engel család** ■ 38

**Jaross Andor** (1896–1946): felvidéki magyar politikus, több kormányban is különböző miniszter, a magyarországi zsidók deportálásának egyik vezetője ■ 476

**Jókai Mór** (1825–1904): író ■ 349

**Jurcsek Béla** (1893–1945): földbirtokos, politikus, országgyűlési képviselő, a Nemzeti Egység Pártja propagandaosztályának vezetője (1936), a Sztójay- és a Lakatos-kormány földművelésügyi minisztere (1944. III. 22.–1944. X. 16.), tárcáját a Szálasi-kormányban is megtartotta ■ 373, 375, 388, 476

**Kabos Endre** (eredetileg: Katz – 1908–1944): banktisztviselő, vívó, kardvívásban kétszeres csapat (1932, 1936) és egyszeres egyéni (1936) olimpiai bajnok; a második világháború idején munkaszolgálatra hívták be ■ 125

**Kádár Gyula** (1898–1982): hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes, 1943-tól a Vezérkari Főnökség 2. osztályának vezetője, a német megszállás idején kapcsolatot alakított ki a magyar ellenállással, előbb a Gestapo, később a nyilas honvédelmi miniszter le tartóztatta; a háború után szovjet hadifogságba került ■ 252

**Kállay Miklós** (1887–1967): földművelésügyi miniszter (1932. X. – 1935. I.), miniszterelnök és a MÉP vezére (1942. III. – 1944. III.) ■ 250, 252, 285

**Kállay Tibor** (1881–1964): a Bethlen-kormány volt pénzügyminisztere (1921. XII. – 1924. II.) ■ 289, 290

**Karády Viktor** ■ 24

**Károly, IV. Habsburg** magyar király (1916–1918[1921]) ■ 366

**Károlyi család** ■ 33

**Károlyi Gyula** (1871–1974): az aradi és a szegedi ellenforradalmi kormány elnöke (1919. V. – VII.), miniszterelnök (1931. VIII. – 1932. X.) ■ 285, 291

**Kárpáti Károly** (eredetileg: Kellner – 1906–1996): olimpiai bajnok (1936) birkózó, edző, sportvezető és szakíró ■ 125

**Kaszás Károly dr.** (?–?): Zala megyei politikus, képviselőjelölt (EP – 1931) ■ 290

**Katus László** ■ 17

**Keck Antal** (1906–199?): a NEP választókerületi titkára (1933–1936), országgyűlési képviselő (Nyilaskeresztes Párt – 1939–1944) ■ 338

**Keltz Sándor** (?–?): cs. és kir. kamarás, az eugenika egyik első magyarországi képviselője ■ 13, 42, 43, 89, 97, 162, 274

**Keresztes-Fischer Ferenc** (1881–1948): belügyminiszter (1931. VIII. – 1935. III., 1938. V. – 1944. III.) ■ 43, 95, 436

**Kerkai Jenő** (1904–1970): jezsuita szerzetes, a KALOT létrehozója és szervezője ■ 234

**Klebsberg Kuno** (1875–1932): belügyminiszter (1921. XII. – 1922. VI.), vallás- és közoktatásügyi miniszter (1922. VI. – 1931. VIII.) ■ 259, 346, 350, 424

**Kolosváry-Borcsa Mihály**, vitéz (1896–1946): katona, majd újságíró, lapszerkesztő, politikus; 1919-től aktív részese az ellenforradalmi szervezkedéseknek és szervezeteknek, Gömbös fajvédő híve, miniszteri tanácsosként a Miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője (1935–1939), az Országos Magyar Sajtókamara elnöke (1939–1944), kormánypárti országgyűlési képviselő (1939–1944), a Sztójay-kormány államtitkára; 1946-ban háborús bűnösneként kivégezték ■ 244

**Komócsy István** (1872–1952): katolikus pap, pápai prelátus, a Baranya megyei katolikus közélet meghatározó személyisége: az Emericanum fiúnevelő intézet megszervezője és igazgatója (1916–1924), egyházmegyei főtanfelügyelő (1924–1936), a KALOT egyházmegyei elnöke, a pécsi Keresztényszocialista Párt megalapítója és vezetője ■ 224–226, 229, 230, 237

**Kónya Sándor** ■ 300, 364

**Kornis Gyula** (1885–1958): filozófus, egyetemi tanár, akadémikus, konzervatív politikus, Klebsberg Kuno államtitkára (1927–1931), kormánypárti országgyűlési képviselő (EP – 1931–1935, NEP – 1935–1939) ■ 251, 346

**Korniss Elemér gróf** (1890–?): országgyűlési képviselő (MÉP – 1939–1944) ■ 295

**Kossuth Lajos** (1802–1894): politikus, államférfi ■ 402, 479

- Kótyay Lázár**, vitéz (?-?): katolikus tanító, igazgató, a NEP marcali választókerületi titkára; az 1939-es országgyűlési választások során független jelöltként indult ■ 237
- Kováts Alajos** (1977–1963): statisztikus, demográfus, a Statisztikai Hivatal vezetője, az MTA tagja, a zsidósággal és a nemzetiségekkel kapcsolatos tanulmányaival érvanyagot szolgáltatott a jobboldali radikálisoknak ■ 87
- Kozma György** (1888-?): Kozma Miklós öccse, Gömbös köréhez tartozó politikus, Zemplén vm. (1933–1935), majd Csongrád vm. és Hódmezővásárhely főispánja (1935–1938) ■ 43, 95, 160, 246
- Kozma Jenő** (1879-?): ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő, az Egységes Községi Polgári Párt (1924–1935) vezetője ■ 221
- Kozma Miklós** (1884–1941): Gömbös köréhez tartozó politikus, az MTI (1920–1935, 1937–1940) és a Magyar Rádió (1926–1935, 1937–1940) elnöke, belügyminiszter (1935. III. – 1937. II.), országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 43, 47–49, 54–57, 59, 60, 142, 160, 179, 183, 198, 202, 344, 349, 356, 373, 383, 444
- Kőrösi Csoma Sándor** (1784–1842): orientalista, nyelvtudós, világhírű Ázsia-kutató ■ 349
- Kőszeghy Antal** (1888–1976): több hely után 1931-től marcali plébános, majd kerületi esperes ■ 237
- Kray István báró** (1887–1963): országgyűlési képviselő (E. P. – 1927–1931, KGSzP – 1931–1935) ■ 290
- Kunder Antal** (1900–1968): katona, politikus, a Sztójay-kormány kereskedelem- és közlekedésügyi minisztere ■ 476
- Kühár Flóris** (1893–1943): bencés szerzetes, teológiai és filozófiai író, egyetemi tanár, tanított a római Szent Anzelm pápai egyetemen és a Pázmány Péter Egyetem teológiai karán ■ 236
- Lackó Miklós** ■ 300
- Lajos, II.** (1506–1526): magyar és cseh király (1516–1526) ■ 32
- Lázár Andor** (1882–1971): Gömbös Gyula barátai köréhez tartozó ügyvéd, országgyűlési képviselő (1931–1939), a Gömbös- és az Imrédy-kormány igazságügy-minisztere (1932–1938) ■ 198, 383
- Lendvai István** (1885–1945): újságíró, politikus, Gömbös híve, nemzetgyűlési képviselő (Fajvédő Párt – 1924–1926) ■ 62, 77, 290
- Leó, XIII.** (gróf Gioacchino Pecci, 1810–1903): a római katolikus egyház 256. pápája (1878–1903) ■ 234, 463
- Ley, Robert** (1890–1945): német vegyész, politikus, a Deutsche Arbeitsfront (Német Munkafront) vezetője ■ 463
- Lieber, Francis** (1800–1872): német-amerikai jogász, politikai filozófus ■ 194
- Ludendorff, Erich von** (1865–1937): német tábornok, az első világháborúban előbb a német keleti hadsereg vezérkari főnöke, 1916-tól Hindenburggal együtt a német hadműveletek irányítója, a háború után a szélsőjobboldali mozgalmak egyik vezéralakja Németországban, részt vett Hitler 1923. évi puccskísérletében ■ 59, 79, 150, 275
- Lueger, Karl** (1844–1910): osztrák kereszténypárti, antiszemita politikus, Bécs főpolgármestere (1897–1910) ■ 161
- Luther Márton** (1483–1546): eredetileg Ágoston-rendi szerzetes, teológus, egyetemi professzor, a protestáns reformáció szellemi atyja ■ 218, 221
- Madách Imre** (1823–1864): költő, író ■ 349
- Magyar Bálint** ■ 98
- Magyar Zoltán** (1888–1945): egyetemi tanár, a közigazgatás-tudomány nemzetközi híru szakembere ■ 346
- Makkai János** (1905–1994): jogvégzett újságíró, a radikális jobboldali *Magyarország* című lap munkatársa, hosszabb ideig párizsi, majd berlini tudósítója, ahol a hitleri eszmék híve lett; a fajvédő Gömbös támogatójaként részt vett a Rajniss Ferenc vezette Reformmozgalom szervezésében, annak jelöltjeként lett kormánypárti képviselő 1935-ben; aktívan támogatta az ún. első zsidótörvény elfogadását, a másodiknak pedig előterjesztője volt a képviselőházban ■ 98, 244
- Márai Sándor** (eredetileg: Grosschmied – 1900–1989): az 1930–1940-es évek egyik legelismertebb írója, költő, újságíró ■ 253

- Marton Béla** (1896–1960): Gömbös egyik bizalmas munkatársa, a MOVE ügyvezető igazgatója (1919–1922), a NEP ügyvezető főtítkára (1932–1936), a Nemzeti Munkaközpont megszervezője és elnöke (1935–1944), országgyűlési képviselő (EP, NEP – 1931–1935, NEP – 1935–1939, MÉP – 1939–1944) ■ 134, 136, 137, 141–143, 169, 171, 175, 198, 212, 213, 234, 237, 245, 267, 365, 367, 369, 370, 373, 375–377, 383, 385, 386, 388
- Mécs László** (1896–1978): premontrei szerzetes, a korszak népszerű költője, 1941–1942-ben a *Vigilia* című katolikus folyóirat főszerkesztője ■ 239
- Mecser András** (1883–1946?): földbirtokos, Gömbös köréhez tartozó szélsőjobboldali politikus, az 1920-as évek elejétől folyamatosan kapcsolatot tartott az NSDAP vezetőivel, országgyűlési képviselő (EP, NEP – 1931–1935, NEP – 1935–1939), 1939-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, 1944–1945-ben Szálasi által kinevezett berlini magyar követ ■ 150, 257, 295
- Méhely Lajos** (1862–1953): zoológus, egyetemi tanár, az MTA tagja, a fajjelmelet és az arra alapozódó fajvédelem vezető képviselője, az e tanokat terjesztő *A Cél* című folyóirat szerkesztője, a Fajvédő Párt tagja ■ 13, 43, 63, 87–89, 97, 101, 162, 274, 330, 346, 348
- Meizler Károly dr. [Maróthy-Meizler Károly]** (1897–1947): keresztényszocialista politikus, a KNSzF megalapítója és vezetője (1938–1940), 1940-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, országgyűlési képviselő (KGSzP, KGSzF – 1935–1939, KGSzF, Nyilaskeresztes Párt – 1939–1944) ■ 289, 290, 292, 294, 295, 297, 307, 309, 344, 376, 377
- Meskó Zoltán** (1883–1959): nemzetgyűlési képviselő (KgFmP – 1920–1922, pártonkívüli – 1922–1927); országgyűlési képviselő (EP – 1927–1931, EP, NEP, NSzMFMP – 1931–1935, MNSZFMP – 1939–1944), 1932-től az általa alapított NSzMFMP vezére, majd Festeticshez csatlakozva az EMNSzP egyik vezetője, ebből kiválva a MNSZFMP vezére (1938–1944) ■ 263, 280–284, 287, 292, 293, 299–302, 305, 308, 310–312, 318–320, 323, 324, 329, 344
- Mészáros János dr.**(1873–1947): pápai prelátus, esztergomi érkanonok, az esztergomi érsek budapesti helynöke ■ 223, 225
- Mihalovics Zsigmond** (1889–1959): a budapesti herminamezői katolikus egyházközség sokrétű szociális tevékenységet folytató, egyesületeket összefogó plébánosa; az Actio Catholica országos igazgatója; egyházi tevékenysége miatt 1945 után népbíróság elé állították, emigrációban, az USA-ban hunyt el ■ 234
- Mihelics Vid** (eredetileg: Béla – 1899–1968): katolikus szellemben nevelkedett szociológus, újságíróként és lapszerkesztőként aktív szerepet játszott a katolikus társadalmi és politikai mozgalmakban ■ 221
- Miklcs Ferenc dr.** (?–?): Zala megyei politikus, pártonkívüli képviselőjelölt (1931) ■ 290
- Miklóssy István** (?–?): középiskolai tanár, a Katolikus Néppárt harcos publicistája, az első világháború előtt, számos zsidóellenes írás szerzője ■ 87
- Milotay István** (1883–1963): szélsőjobboldali újságíró, politikus, író, a *Magyarország* (1920), majd az *Új Magyarország* (1934) című lapok alapítója ■ 435
- Mischung Konrad, dr.** (1904–1942): mohácsi ügyvéd, radikális népinémet politikus, a Volksdeutsche Kameradschaft és a Volksbund vezetőinek egyike, Hitler és Teleki megállapodása nyomán a MÉP képviselőjelöltje (1939) ■ 337, 338
- Miszler Tamás** ■ 145
- Mussolini, Benito [Duce]** (1883–1945): a Nemzeti Fasiszta Párt megalapítója és vezére, olasz miniszterelnök (1922–1943) ■ 9, 113, 138, 141, 144–149, 151–156, 160, 162, 164, 165, 167–169, 173–178, 180, 182, 184, 187–193, 209, 211, 213, 233, 234, 242, 274, 275, 368, 372, 383, 384, 393, 397, 448, 450, 457
- Nagy (Tóth) Töhötöm SJ** (1908–1979): jezsuita szerzetes, szabadkőműves, köziró, a KALOT egyik megszervezője, a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetének szervezője, majd elnöke (1938–1939) ■ 234

- Nagy Béla Dr.** (?-?): kiscgazda politikus, képviselőjelölt (1931) ■ 290
- Nagy István** (1882-?): földbirtokos, a Fajvédő Pártban politizált, országgyűlési képviselő (NEP – 1935–1939) ■ 293, 294, 309
- Nagy Mariann** ■ 17
- Nagyatádi Szabó István** (1863–1924): a kiscgazda politikai mozgalom elindítója (1909), földművelésügyi miniszter (1919. VIII., 1920. VIII. – 1921. XII., 1922. IV. – 1924. X.); az Országos Kiscgazda- és Földműves Párt (1919–1922) majd az Egységes Párt (1922–1924) elnöke; nemzetgyűlési képviselő (OKgFmP – 1920–1922, E. P. – 1922–1924) ■ 48, 148, 196, 275, 323
- Némethy Vilmos dr.** (1887-?): ügyvéd, kiscgazda politikus, országgyűlési képviselő (FKgP – 1932–1935, 1935–1939) ■ 290, 294, 309
- Oltay László dr.** (?-?): kormánypárti képviselőjelölt (MÉP – 1939) ■ 295
- Ormos Mária** ■ 9, 90, 144, 147, 153, 160, 162, 176, 178, 190, 343
- Öetl Pálffy Dénes** (?-?): gyáros, a nemzeti hadsereg egykori tisztje, országgyűlési képviselőjelölt (NEP – 1935). Győztes választási eredményét a Közigazgatási Bíróság megsemmisítette, s a mandátumot Meizler Károlynak ítélte ■ 289, 292, 294, 309
- Paksy Zoltán** ■ 281, 282
- Pálffy család** ■ 33
- Pálffy Daun József** (1892–1963): bicskei (Fejér vm.) földbirtokos, a NEP egyik megyei szervezője, a kormánypárt szélsőjobboldali szárnyához tartozott, országgyűlési képviselő (1935–1939), 1936-tól a nyilasokkal szimpatizál, Festetics Sándor és Pálffy Fidél kíséretében részt vett az 1936. augusztusi nürnbergi náci párnapon, 1938-ban átlépett a Nemzeti Szocialista Magyar Párt – Hungarista Mozgalomba ■ 318
- Pálffy Fidél gróf** (1895–1946): a NSzFMP győri szervezője (1932–1936), 1936 után a párt vezére, képviselőjelölt (NSzFMP – 1939), elnyert mandátumától megfosztották, földművelésügyi miniszter (1944. X. – 1945. III.) ■ 281, 282, 284, 287, 293, 295, 297, 300, 304, 473, 476
- Pásztor János** (1881–1945): szobrászművész, a Gömbös Gyula Társaság felkérésére ő készítette a miniszterelnök Döbrentei téri szobrát és kisméretű porcelán mellszobrát, melyet a Társaság nagy példányszámban terjesztett az országban ■ 252
- Pehm [Mindszenty] József** (1892–1975): zalaegerszegi plébános (1919–1944), veszprémi püspök (1944–1945), hercegprímás, esztergomi érsek (1945–1871) ■ 227, 228, 237, 292
- Perr Viktor** (1891–1964): római katolikus pap, a pécsi Emericanum igazgatója, a Független Kiscgazdapárt pécsi szervezetének elnöke, 1935-ben a párt szentlőrinci képviselőjelöltje. 1944-ban a Polgári Demokrata Párt pécsi képviselője az Ideiglenes Nemzetgyűlésben ■ 223, 224
- Pethő Sándor** (1885–1940): újságíró, a *Magyar Nemzet* alapító főszerkesztője ■ 109
- Petőfi Sándor** (1823–1949): költő ■ 349
- Petress József dr.** (?-?): orvos, politikus az ún. Reformnemzedék tagja, a NEP képviselőjelöltje (1935) ■ 292, 293, 294
- Petrovics Károly** (?-?): a mohácsi r. k. elemi népiskola igazgatója, a legitimista Nemzeti Néppárt helyi szervezője ■ 231
- Peyer Károly** (1881–1956): a Magyarországi Szociáldemokrata Párt meghatározó vezetője a két világháború között, nemzetgyűlési és országgyűlési képviselő (1922–1944), a Peidl- és a Huszár-kormány minisztere (1919–1920) ■ 243
- Piliván Mihály dr.** (?–1965): a pécsi papnevelő intézet vicerektora ■ 235
- Pintér Jenő** (1881–1940): irodalomtörténész, az MTA rendes tagja (1928) ■ 245
- Pius, XI.** (Achille Ratti, 1857–1939): a római katolikus egyház 259. pápája (1922–1939) ■ 233, 234, 463
- Pólya Tibor** (1886–1937): kora jeles festőművésze, grafikus, karikaturista, a szolnoki művésztelep egyik irányítója ■ 249
- Posszonyi László** (1903–1987): író, szerkesztő, a kezdetben Gömbös politikáját támogató „Ifjú katolikusok” tagja, a *Vigilia* című katolikus folyóirat alapítója és szerkesztője (1935–1944) ■ 239
- Prohászka Ottokár** (1858–1927): székesfehérvári püspök, keresztény politikus, a Ka-



- tolikus Néppárt egyik megalapítója (1895), az MTA tagja, közíró, antiszemita tartalmú írásaival nagy hatást gyakorolt a két világháború közötti szélsőjobboldali politikuskokra, nemzetgyűlési képviselő (KNEP – 1920–1922) ■ 87, 366
- Prónay Gyula** (?–?): Prónay Pál testvére ■ 257
- Prónay Pál** (1874–1946?): katonatiszt, huszárszázados, különítményével jelentős szerepet játszott az ellenforradalmi szervezkedésekben, a fehérterrorban és a nyugat-magyarországi felkelésben, melynek keretében kikiáltotta a Lajta-bánság megalakítását, hozzájárulva ezzel a soproni népszavazás létrejöttéhez ■ 257
- Radocsay László dr.** (1878–1968): ügyvéd, politikus, Komárom-Esztergom vm. és Győr főispánja (1934–1939), országgyűlési képviselő (MÉP – 1939–1944), igazságügy-miniszter (1939. XI. – 1944. III.) ■ 251
- Raffay Sándor** (1886–1947): evangélikus teológus, hittudós, író, költő, akadémiai tanár, a bányai egyházkerület püspöke (1918–1945), felsőházi tag (1937–1944) ■ 232, 251, 252
- Rajniss Ferenc** (1893–1946): szélsőjobboldali újságíró, politikus, a Gömbös miniszterelnököt támogató ún. Reformnemzedék vezéralakja, csatlakozik a NF-MSZN-hoz (1936–1939), országgyűlési képviselő (pártonkívüli, NEP, NF-MSZN – 1935–1939, MÉP – 1939–1944), vallás- és közoktatásügyi miniszter (1944. X. – 1945. III.) ■ 98, 251, 344, 346
- Rákosi Mátyás** (Eredetileg: Rosenfeld – 1892–1971): a Magyar Kommunista Párt (1945–1948), majd a magyar Dolgozók Pártja (1948–1956) fő-, majd első titkára, miniszterelnök (1952. VIII. – 1953. VII.), 1956-ban a Szovjetunióba emigrált, ott hunyt el ■ 125
- Rakovszky Iván** (1885–1960): politikus, országgyűlési képviselő (EP – 1922–1926, 1926–1931, EP, NEP – 1931–1935), belügyminiszter (1922. VI. – 1926. X.) ■ 290
- Ránki György** ■ 470, 475
- Rassay Károly** (1886–1958): ügyvéd, liberális politikus, a Nemzeti Szabadelvű Párt (1928–1935), majd Polgári Szabadságpárt (1935–1944) vezetője, a liberális *Esti Kurír* szerkesztője (1923–1944), nemzetgyűlési (1920–1926) és országgyűlési (1926–1944) képviselő ■ 251
- Rátvay Imre**, vitéz (?–?): gyalogsági tábornok, az Ereklyés Országzászló Nagybizottságának társelnöke ■ 251
- Rátz Jenő** (1882–1952): katonatiszt, honvédelmi miniszter az Imrédy-kormányban, a miniszterelnök helyettesítésével megbízott tárca nélküli miniszter a Sztójay-kormányban ■ 476
- Reményi-Schneller Lajos** (1892–1946): politikus, pénzügyi szakember, 1938–1945 között több kormányban pénzügyminiszter. A második világháború után a népbíróság halálra ítélte, és kivégezték ■ 476
- Révay József** (1881–1970): klasszika-filológus, író, költő, műfordító, irodalomtörténész ■ 245
- Ribbentrop, Joachim von** (1893–1946): a Nemzetiszocialista Német Munkaspárt befolyásos politikusa, 1938 és 1945 között a Harmadik Birodalom külügyminisztere ■ 470
- Roszner (von Rosenneck)** család ■ 256
- Roszner Ervin, báró** (1852–): belső titkos tanácsos és királyi kamarás, a magyar Földművelésügyi miniszter (1877–1885, 1912–1915), egyetemi tanár, Hont vm. Selmezbánya és Körömcébánya (1894), majd Máramaros vm. (1915–1917) főispánja, Fiume kormányzója (1903–1906). Roszner István apja ■ 256
- Roszner István, báró** (1896–1958): katonatiszt, földbirtokos, mezőgazdasági szakíró, Gömbös híve, a Nemzeti Egység Pártja vasvári választókerületének elnöke, a kerület kormánypárti országgyűlési képviselője (1935–1944) ■ 228, 255–267
- Roszner József, báró** (1811–1876): Roszner Ervin édesapja ■ 256
- Rousseau, Jean-Jacques** (1712–1778): a francia felvilágosodás kiemelkedő filozófusa és írója ■ 120
- Ruszkai Miklós** ■ 300, 309, 310
- Sárkány Miklós** (1908–1998): kétszeres olimpiai bajnok (1932, 1936) vízilabdázó, edző, szövetségi kapitány ■ 125
- Scholz Vilmos** (?–?): a Magyar Horogkeresztetek Pártja alapítója és vezére ■ 277

- Schönerer, Georg Heinrich Ritter von** (1842–1921): osztrák politikus, parlamenti képviselő, aki faji alapú antiszemita nézeteivel és az Anschluss szorgalmazásával nagy hatást gyakorolt Hitlerre ■ 161
- Serédi Jusztinián** (1884–1945): bencés szerzetes, egyházjogász, bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása (1927–1945) ■ 217, 219, 223, 225, 234
- Serényi Attila** (?–?): az MNSZFM képviselőjelöltje az abonyi (Fejér vm.) választókerületben ■ 312
- Sík Sándor** (1889–1963): zsidó családból származó, piarista tartományfőnök, tanár, költő, műfordító, irodalomtörténész, az MTA tagja (1946–1949) ■ 239
- Sipos Péter** ■ 432, 436, 444, 451, 468, 470
- Sipőcz Jenő** (1879–1937): Budapest polgármestere (1920–1934), majd főpolgármestere (1934–1937) ■ 243
- Somogyi Béla dr.** (1894–?): ügyvéd, Gömbös híve, a Fajvédő Párt alapító tagja, nemzetgyűlési képviselő (Fajvédő Párt – 1925–1926), országgyűlési képviselő (pártonkívüli – 1931–1935) ■ 290, 291
- Somssich Antal gróf** (1881–1959): földbirtokos, a KGSzP-vel szimpatizáló politikus, országgyűlési képviselő (pártonkívüli – 1931–1935) ■ 290, 291, 294, 309
- Spannenberger Norbert** ■ 203
- Svaszta Gyula** (?–?): ügyvéd, a NSzMMP-ből kilépve alapítója és elnöke a Nemzeti Szociális Magyar Dolgozók Pártjának (1933–1934) ■ 283
- Szabó Dezső** (1879–1945): ellentmondásos egyéniségű, nagy hatású író, aki szélsőséges nemzeti gondolataival, antiszemizmussal (és részben németellenességével) jelentős hatást gyakorolt a korszak szélsőjobboldali politikusaira is, miközben ő éles kritikával illette azok politikai gyakorlatát ■ 64, 85, 87, 88, 101, 330, 348
- Szabó Gyula** (?–?): a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt kiskanzisai szervezője ■ 302
- Szakács Kálmán** ■ 277, 280, 311, 324
- Szakály Ferenc** ■ 35
- Szalai István** (?–?): a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt nemesapáti szervezője ■ 302
- Szálasi Ferenc** (1897–1946): katonatiszt, a hungarista politikai mozgalom megteremtője, a NAP és utódpartjai, így a Nyilaskezes Párt vezére, miniszterelnök és nemzetvezető (1944. X. – 1945. III.) ■ 8, 9, 162, 267, 271, 284, 285, 287, 293, 297, 329, 335, 336, 339, 340, 344, 346, 357, 358, 381, 471–473, 475, 480,
- Szárász György** ■ 20
- Szász Béla** (?–?): szélsőjobboldali politikus, a Nemzeti Szocialista Párt egyik alapítója és vezetője (1928) ■ 277
- Szász Lajos** (1888–1946): egyetemi tanár, politikus, többek között a Sztójay-kormány iparügyi minisztere (1944. III.–VIII.) 1946-ban háborús bűnösneként kivégezték ■ 476
- Szász Zoltán** ■ 144
- Széchenyi Bertalan gróf** (1866–1943): a Főrendiház tagja, jegyzője (1901–1912), a Felsőház tagja, alelnöke (1927–1935), majd elnöke (19357–1943) ■ 248
- Széchenyi István** (1791–1860): politikus, író, közgazdász ■ 479
- Szedlár Vilmos** (?–?): iparos, Svaszta Gyulával a NSzMMP-ből kilépve alapítója a Nemzeti Szociális Magyar Dolgozók Pártjának (1933–1934) ■ 283
- Szekfű Gyula** (1883–1955): történész, egyetemi tanár, az MTA tagja ■ 55, 64, 87, 88, 101, 161, 221
- Szell József** (?–?): kispárti képviselőjelölt (1939) ■ 295
- Szörtsey József** (1888–1941): földbirtokos, politikus, 1919 után a TESZ szervezőjeként és ügyvezető elnökeként, a MOVE alelnökeként és más jobboldali társadalmi szervezetek vezetőjeként alakul ki mindvégig bizalmas kapcsolata Gömbössel ■ 198, 243, 248, 251, 344, 382–385
- Szörtsey József dr. ifj.** (?–?): jogász, a TESZ ügyvezető elnökének fia, a Gömbös Gyula Társaság titkára ■ 251
- Sztójay Döme** (1883–1946): katonatiszt, berlini katonai attasé (1927–1933), berlini magyar követ (1935–1944), a német megszáll-

- lást követően miniszterelnök (1944. III. – VIII.) ■ 98
- Sztranyavszky Sándor** (1882–1942): belügyi államtitkár (1926–1931), a NEP elnöke (1932–1935), a képviselőház elnöke (1935–1938); földművelésügyi miniszter (1938. V. – IX.); országgyűlési képviselő (EP – 1927–1931, pártonkívüli – 1931–1935, NEP – 1935–1938) ■ 136, 142, 169, 198, 211, 212, 218, 232, 243, 246, 248, 250–252, 365, 381, 383
- Szurmay Sándor** (1860–1945): magyar királyi honvédtiszt, gyalogsági tábornok, honvédelmi miniszter (1917–1918) ■ 59
- Szüts István dr.** (?–?): a *Független Magyar Szocialisták Pártja* megalapítója és vezére (1931) ■ 277
- Tabódy Tibor** (1885–1936): katonatiszt, országgyűlési képviselő (KGSzP – 1927–1931, KGSzP, NEP – 1931–1935), 1932 után politikus, Gömbös híve, a NEP egyik budapesti szervezője ■ 293
- Tanoss Dezső dr.** (?–?): szélsőjobboldali politikus, az EMNSzP képviselőjelöltje (1939) ■ 295
- Taufner Gábor** (1884–?): ügyvéd, kereszténypárti politikus, országgyűlési képviselő (Keresztény Ellenzék – 1931–1935, 1935–1939, KNSzF – 1939–1944) ■ 296
- Téglássy András** (?–?): református egyházmegyei gondnok, a NEP politikájának támogatója ■ 238
- Teleki Pál** (1879–1941): földrajztudós, politikus, miniszterelnök (1920. VII. – 1921. IV. és 1939. II. – 1941. IV.), a MÉP vezére (1939–1941), nemzetgyűlési képviselő (KNÉP–disszidensek – 1920–1922, pártonkívüli – 1922–1927) ■ 64, 87, 88, 129, 293, 337, 340, 382, 410, 433–436, 446, 448
- Temesváry László** (?–?): a szélsőjobboldali Nemzeti Párt alapítója és vezetője (1930) ■ 277
- Thassy Kristóf dr.** (1887–): ügyvéd, földbirtokos, politikus, országgyűlési képviselő (EKP – 1939–1944) ■ 295, 298
- Thurzó család** ■ 30–33
- Thurzó Elek** (1490–1543): földbirtokos és bányatulajdonos, a Felvidék nagy részének birtokosa, királyi tárnokmester, majd országbíró ■ 31
- Thurzó György** (1567–1616): Árva vm. örökös főispánja, nádor ■ 31
- Thurzó János** (1437–1508): vállalkozó, jelentős felvidéki ércbányák tulajdonosa. Thurzó Elek apja ■ 31
- Tilkovszky Loránt** ■ 99, 300
- Topál Zsófia** ■ 145
- Turbucz Dávid** ■ 243, 248
- Turi Béla** (1875–1936): prelátus-kanonok, publicista, közjogi szakíró, szerkesztő, a Központi Sajtóvállalat egyik létrehozója, nemzetgyűlési (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja – 1920–1926), majd országgyűlési képviselő (Keresztény Gazdasági és Szociális Párt – 1926–1936) ■ 223
- Ujváry Gábor** ■ 468, 469
- Ulain Ferenc** (1881–): ügyvéd, lapszerkesztő, szélsőjobboldali politikus, Gömbös fajvédő csoportjának, majd a Fajvédő Pártnak a tagja, a fajvédő *Szózat* alapítója és főszerkesztője, kapcsolatot tart a német szélsőjobboldali csoportokkal, köztük az NSDAP-vel, 1930 után a FKgP tagja, nemzetgyűlési képviselő (EP, Fajvédő Párt – 1922–1926), országgyűlési képviselő (FKgP – 1931–1935, 1935–1939) ■ 48, 62, 72, 87, 150, 347
- Ungvári Tamás** ■ 99
- Ungváry Krisztián** ■ 20, 432
- Vágó Pál** (1889–1982): gépészmérnök, szélsőjobboldali politikus, a Nyilaskeresztes Párt vezető személyisége, országgyűlési képviselő (1939–1940 – mandátumától megfosztották) ■ 338, 341
- Varga Gábor dr.** (?–?): a KGSzP képviselőjelöltje a vasvári választókerületben az 1935. évi parlamenti választások során ■ 263
- Vass József** (1877–1930): római katolikus pap, kereszténypárti politikus, egyetemi tanár, közéleti (1920–1921), vallás- és közoktatásügyi (1920–1922), népjóléti és munkaügyi (1922–1930) miniszter ■ 205, 259
- Vastagh György** (1868–1946): szobrászművész, Gömbös Gyula síremlékének alkotója ■ 252

- Vay László** (1890–1966): nagybirtokos, politikus, miniszterelnökségi államtitkár, Bihar és Hajdú vármegye főispánja, a Magyar Élet Pártja elnöke (1939. II. – 1940. X.) ■ 434, 470
- Vázsonyi János** (1900–1945): ügyvéd, újságíró, liberális politikus, Vázsonyi Vilmos fia, apja halála után, 1928-tól a Nemzeti Demokrata Párt elnöke ■ 243
- Végyváry József** (1903–1972): orvos, a Turul Szövetség fővezére (1932–1939), Gömbös politikájának híve, a NEP országgyűlési képviselője (1935–1939), aktív támogatója volt az ún. első zsidótörvénynek, 1949-ben emigrált, az USA-ban hunyt el ■ 251
- Venetianer Lajos** (1867–1922): rabbi, történetíró ■ 20
- Veesenmayer, Edmund** (1904–1977): a Harmadik Birodalom külügyminisztériumának gazdasági szakértője, az SS tagja, 1944. március 19. után a Harmadik Birodalom budapesti nagykövete, Hitler teljhatalmú magyarországi megbízottja ■ 470, 472, 480
- Vigh Károly** ■ 58, 61
- Viktor Emánuel, III.** (1869–1947): olasz király (1900–1946) ■ 180, 182, 184
- Virág Ferenc** (Eredetileg: Blum – 1869–1958): pápai kamarás, pécsi megyéspüspök (1926–1958) ■ 224
- Vukics István** (?–?): legitimista politikus, képviselőjelölt (NLNP – 1935) ■ 294, 309
- Walko Lajos** (1880–1954): pénzügyi szakember, kereskedelmi miniszter (1922–1924), külügyminiszter (1925–1930, 1931–1932) ■ 259
- Wekerle Sándor** (1848–1921): pénzügyminiszter (1889–1895), miniszterelnök (1892–1895, 1906–1910, 1917–1918) ■ 59
- Zadravecz István** (1884–1965): bencés szerzetes, az ellenforradalmi mozgalmak és szervezetek aktív résztvevője, több titkos társaság tagja, vezető személyisége, tábori püspök (1920–1926) ■ 198, 243, 383
- Zakariás Árpád dr.** (?–?): balatonfüredi ügyvéd, a NSzMFMP egyik zalai szervezője, képviselőjelölt (NSzMFMP – 1935, EMNSzP – 1939) ■ 294, 295, 302, 305, 309
- Zichy család** ■ 33, 256
- Zichy János gróf** (1868–1944): nagybirtokos, jogász, a háború előtt vallás- és közoktatásügyi miniszter (1910–1913 és 1918. V–X.), a magyarországi politikai katolicizmus meghatározó alakja, megalakulásától a Katolikus Népszövetség, majd a Katolikus Néppárt elnöke, a háború után a KGSzP elnöke, nemzetgyűlési (1920–1926), majd országgyűlési (1926–1944) képviselő ■ 204, 227
- Zimmermann Lajos** (?–?): a Gömbös Gyula Társaságot szervező emlékbizottság tagja ■ 251
- Zsidó Sándor** (1897–?): zalaegerszegi ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő (MÉP – 1939–1944) ■ 296
- Zsilinszky Gábor** (1888–1953): vegyészmérnök, Bajcsy-Zsilinszky Endre öccse, bátyjával együtt az ellenforradalmi szervezkedések aktív tagja, 1920-tól több jelentős vállalat vezérigazgatója, a GYOSZ és a TESZ alelnöke ■ 251
- Zsindely Ferenc** (1891–1963): jogász, író, kormánypárti országgyűlési képviselő (1931–1944), a NEP alelnöke 1936 decemberétől, miniszterelnökségi államtitkár (1939–1943), kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter (1943–1944) ■ 251
- Zsirkey János** (1880–1940): újságíró, politikus, Gömbös híve, nemzetgyűlési képviselő (pártonkívüli – 1922–1927), pártonkívüli képviselőjelölt (1931) ■ 290

# Pártok, politikai egyesületek és szervezetek mutatója

## *Magyarországi szervezetek*

**Actio Catholica** [Katolikus Akció, AC, 1932–1945/1990]: a katolikus egyház mozgalma, célja, hogy a világi híveket bevonják az egyház életébe és munkájába a hierarchia vezetése alatt. Tevékenységet csak 1945-ig fejthetett ki szabadon ■ 232–236

**Ébredő Magyarok Egyesülete** [ÉME, 1918/1919–1944]: főleg civileket tömörítő, 1920 nyarán közel egymillió tagot számláló szélsőségesen radikális jobboldali szervezet ■ 13, 42, 62, 63, 85, 89, 90, 97, 101, 148, 149, 162, 209, 273, 274, 328, 329, 335, 343, 345, 347, 351, 353

**Egyesült Keresztény Párt** [EKP, 1937–1943]: keresztény, konzervatív, lojális ellenzéki párt, elnöke Zichy János gróf ■ 288, 289, 293, 295, 298, 376, 477

**Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt** [EMNSzP, 1936–1944]: szélsőjobboldali parlamenti politikai párt, vezére ifj. Balogh István, majd Pálffy Fidél ■ 288, 289, 293, 295, 296, 297

**Egységes Párt** [EP, Keresztény-Keresztényen Kisgazda-, Földmíves- és Polgári Párt – 1922–1932]: kormánypárt, vezére Bethlen István ■ 48, 73, 74, 134, 145, 152, 160, 169, 174, 197, 208, 287–289, 291, 324

**Egységes Városi Keresztény Párt** ■ 221

**Erdélyi Párt** [1940–1944]: a Magyarországhoz visszacsatolt Észak-Erdélyben működő tömegpárt ■ 477, 478

**Fajvédő Nemzeti Szocialista Párt** [FNSzP, 1939–1944]: szélsőjobboldali, parlamenten kívüli ellenzéki párt, ügyvezető elnöke Szörtsey József ■ 288, 295, 329, 344, 346

**Ferencvárosi Torna Club** [FTC, al. 1889]: a ma is működő sportegyesület 1899. május 3-án alakult, alapító elnöke dr. Springer Ferenc ügyvéd, politikus. Labdarúgócsapata a

magyar futball legtöbb sikert elérő, meghatózó egyesülete ■ 121

**Foederatio Americana** [1921–1946]: a katolikus magyar egyetemi és főiskolai hallgatók szövetsége. 1921-ben alapította Bitter Illés OCist és Schwartz Elemér OCist. Rajk László belügyminiszter 1946-ban feloszlatta ■ 223

**Frontharcos Szövetség** [1929–1939]: az 1929-ben alapított Országos Frontharcos Szövetség nevét 1939-ben Tűzharcos Szövetségre változtatták ■ 293

**Független Kisgazdapárt** [FKgP, Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, 1930–1949]: a birtokos parasztság demokratikus ellenzéki parlamenti pártja, vezetői: Gaál Gaszton, Eckhardt Tibor, Tildy Zoltán ■ 224, 229, 287–297, 304, 305, 309, 310, 312, 313, 318, 323, 338, 371

**Független Magyar Szocialisták Pártja** [1931]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetője dr. Szűts István ■ 277

**Galilei Kör** [1908–1919]: szabadgondolkodó egyetemi hallgatók egyesülete Budapesten ■ 65, 71, 102, 106

**Gömbös Gyula Társaság** [1938–1945]: célja Gömbös emlékének ápolása volt, a Társaság emeltette Gömbös síremlékét és 1944-ben felrobbantott Döbrentei téri szobrát. 1945-ben betiltották ■ 250–252, 376

**Gyáriparosok Országos Szövetsége** [GYOSZ, 1902–1948]: a gyáriparosok érdekképviseleti szervezete, vezető tagjai jelen voltak az Országgyűlés képviselőházában és felsőházában is. Az ipari üzemek államosítása nyomán 1948-ban megszűnt ■ 243, 373

**Hangya Termelési, Értékesítési és Fogyasztási Szövetkezet** [1898–1945]: célja a főként zsidó nagykereskedők kikapcsolása a mezőgazdasági termékek értékesítéséből és a falu iparcikkokkal való ellátásából. 1945-ben vagyonát kártalanítás nélkül államosították ■ 36, 272

- Honvédelmi Sajtó Kiadóvállalat Részvénytársaság** ■ 196
- Katolikus Legényegyletek Országos Tanácsa** [KALOT, 1935–1946]: egyházi indíttatású világi szociális agrárfűzési reformmozgalom ■ 239
- Katolikus Néppárt** [1894–1918]: Prohászka Ottokár kezdeményezésére alapította Zichy Nándor és Esterházy Miklós Móric grófok ■ 272
- Katolikus Népszövetség** [1908–1946]: magyarországi vallási-társadalmi mozgalmi szervezet volt, amelynek kihirdetett céljai közé tartozott a római katolikus értékrend és eszmeiség társadalmi és közéleti érvényesítése, a katolikus közösség hitbuzgalmi és erkölcsi, társadalmi és gazdasági szervezése és támogatása ■ 227, 229
- Keresztény Gazdasági és Szociális Párt** [KGSzP, 1926–1937]: keresztényszocialista, kormánytámogató, majd 1932-től ellenzéki parlamenti párt, elnöke Zichy János gróf ■ 204, 223, 224, 227, 229, 260, 263, 266, 287, 288, 293, 304, 305, 307, 309, 310, 344
- Keresztény Gazdasági és Szociális Néppárt** ■ 376, 477
- Keresztény Községi Párt** [Wolff-párt, 1920–1939]: budapesti politikai párt, alapító-vezetője 1936-ban bekövetkezett haláláig Wolff Károly. A párt 1937-ben formálisan beolvadt az Egyesült Keresztény Pártba, de a fővárosi önkormányzatban megőrizte önállóságát. Végül 1939-ben a Magyar Élet Pártja megalakításakor egyesült a kormánypárti frakcióval és Magyar Élet Keresztény Községi Pártja néven a MÉP fővárosi frakciója lett ■ 221, 477
- Keresztény Magyar Sportliga**: a zsidóság magyar sportéleten belüli szerepének elensúlyozása érdekében 1920-ban létesített versenyrendszer, melyben zsidók nem vehettek részt ■ 121
- Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja** (KNEP, 1919–1922): keresztény, konzervatív, kormányzó parlamenti párt, vezetői Friedrich István és Haller István) ■ 273
- Keresztény Nemzeti Szocialista Front** [KNSzF, 1938–1941, 1939-től Keresztény Nemzeti Szocialista Front – Nemzeti Front]: szélsőjobboldali, ellenzéki parlamenti párt, vezetői Meizler Károly, Matolcsy Máttyás, Beldi Béla ■ 288, 294–298, 329, 344, 377
- Központi Sajtóvállalat Részvénytársaság** [1918–1944] ■ 482
- Közgazdászok Széchenyi István Bajtársi Egyesülete** [1919–1944]: egyetemi diák-szervezet ■ 366
- Magyar Agrárpárt** [1926–1930]: konzervatív, agrárius, ellenzéki parlamenti párt, vezetője Gaál Gaszton ■ 287, 288
- Magyar Élet (Csodaszarvas) Mozgalom** [MÉM, 1939]: Imrédy Béla által létrehozott szélsőjobboldali mozgalom ■ 293, 329, 344, 435
- Magyar Élet Pártja** [MÉP, 1939–1944]: kormánypárt, vezetői Teleki Pál, Bárdossy László, Kállay Miklós ■ 263, 288, 289, 293, 295, 296, 337, 434–436, 448, 470, 476–478, 482, 485
- Magyar Fasiszta Párt** [1929]: az olasz fasiszta pártot utánzó, parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdmény ■ 277
- Magyar Gazdaszövetség** [1896–1946]: az Országos Magyar Gazdasági Egyesület égisze alatt létesített és működött szervezet. Célja az erős, jómódú birtokos parasztság kialakítása, amely eredményesen képes szembeállni a fölforgató törekvésekkel. A földnélkülieket és a törpebirtokosokat kisbérletes telepítéssel óhajtotta biztos megélhetéshez juttatni. ■ 36, 272
- Magyar Horogkeresztesek Pártja** [1932]: az NSDAP mintájára szervezkedő, parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdmény, vezetője Scholz Vilmos ■ 277
- Magyar Jövő Szövetség** [1920–1945]: a keresztény egyetemi hallgatók és fiatal értelmiségiek szervezete a két világháború között ■ 249
- Magyar Katolikus Vallás- és Tanulmányi Alap**: a katolikus egyházi rendeltetésű Vallásalap (1780–1945) Mária Terézia létesítette, a Tanulmányi Alapot (1786–1945) II. József 1786-ban a feloszlatott rendek vagyonaiból. Utóbbi feladata volt biztosítani a királyi katolikus középiskolák hittanárjai fizetését, a papnevelő intézetek kiadásait, a lelkesítő kongrua kiegészítését. A két alap 1934-ben kapta Magyar Katolikus előnevet. ■ 220
- Magyar Megújulás Pártja** [MMP, 1940–1945]: szélsőjobboldali, ellenzéki parlamen-

- ti párt, vezére Imrédy Béla ■ 98, 329, 340, 344, 434, 446, 451, 459, 473, 475–478, 482
- Magyar Nemzeti Bank** [MNB] ■ 433, 437, 438, 484
- Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt** [Fajvédő Párt, 1924–1928]: szélsőjobboldali, ellenzéki parlamenti párt, Vezére Gömbös Gyula ■ 41, 48, 51, 62, 63, 73, 74, 80, 88, 97, 100, 101, 104, 109, 113, 123, 142, 148, 196, 208, 212, 274, 293, 329, 330, 343, 352, 353, 419, 460
- Magyar Nemzeti Szocialista Fascista Párt** [1933]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetője Barcsay Árpád ■ 277
- Magyar Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt** [MNSzFMP, 1938–1944]: szélsőjobboldali, parlamenti ellenzéki párt, vezére Meskó Zoltán ■ 280, 287, 288, 292, 294, 300, 301, 304, 305, 307–312, 320, 322, 324, 326, 329
- Magyar Nemzeti Szocialista Párt** [MNSZP, 1933–1940]: szélsőjobboldali, ellenzéki, parlamenti párt, vezére Festetics Sándor gróf ■ 275, 282, 283, 300, 301, 310, 329, 334
- Magyar Nemzeti Szocialista Párt** [MNSZP, 1941]: szélsőjobboldali, ellenzéki, parlamenti párt, vezetői Pálffy Fidél és Baky László ■ 476
- Magyar Olimpiai Bizottság** [al. 1895]: a magyar olimpiai mozgalom független irányító szerve, mely csak a Nemzetközi Olimpiai Bizottságnak van alárendelve ■ 121
- Magyar Országos Véderő Egyesület** [MOVE, 1918/1919–1944]: politizáló, szélsőjobboldali egyesület, első elnökei Gömbös Gyula, Zsilinszky Endre ■ 48, 53, 62, 70, 80, 97, 114, 117–119, 121, 122, 124, 142, 148, 150, 151, 195, 196, 208, 209, 212, 243, 246, 249, 253, 273, 274, 328, 329, 343, 382
- Magyar Távirati Iroda** [MTI, al. 1881]: hírszolgálati iroda. Eredetileg magánvállalat, 1918 őszén a Károlyi-kormány államosította. A Horthy kormányzó által kinevezett Kozma Miklós irányítása alatt (1920–1935) 1928-ban részvénytársasággá alakították. Egyre bővülő hazai és külföldi tudósítói hálózattal működött ■ 60
- Magyar Testgyakorlók Köre** [MTK, al. 1888]: a klubot sportszerető és sportolni vágyó liberális – többségében zsidó származású – polgárok alapították. Az ország egyik legjelentősebb egyesületét, melynek sportolói olimpiai és világbajnoki győzelmek sokaságával gazdagították az ország hírnevét, 1919 után zsidó klubnak minősítették, melynek következtében az 1930-as években – főként az ún. zsidótörvények időszakában – erőteljesen korlátozták működését ■ 121
- Magyarországi Radikális Keresztényszocialista Párt** [1919–1920]: szélsőjobboldali, keresztényszocialista, parlamenten kívüli párt ■ 273
- Magyarországi Szociáldemokrata Párt** [1919–1948]: baloldali, ellenzéki parlamenti párt ■ 287, 290, 297
- Nemzet Akaratának Pártja** [NAP, 1935–1937]: szélsőjobboldali, parlamenten kívüli párt, vezére Szálasi Ferenc ■ 8, 271, 284, 285, 287, 329, 336, 357
- Nemzeti Egység Mozgalma** [NEM, 1933–1939]: a NEP háttérszervezeteként formálisan működő mozgalom ■ 137, 173, 179, 213, 215, 332, 412
- Nemzeti Egység Pártja** [NEP, 1932–1939]: az Egységes Párt átszervezésével létesített kormánypárt, vezetői Gömbös Gyula, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Teleki Pál ■ 11, 76, 97, 123, 124, 134–142, 147, 157, 169–175, 178, 179, 180, 184, 185, 189, 192, 197–202, 206, 211–216, 218, 220–234, 236–238, 240–246, 248, 250, 255, 256, 260–263, 266, 277, 282, 288, 289, 291–294, 297, 304, 309, 310, 312, 318, 323, 329, 332–345, 349, 350, 354–356, 363, 365, 367, 370–377, 380–383, 385–389, 392, 408, 414, 419, 427, 428, 433, 442
- Nemzeti Front – Magyar Szocialista Néppárt** [NF–MSZN, 1936–1939]: szélsőjobboldali, parlamenten kívüli, ellenzéki párt, vezetője Salló János ■ 98, 344
- Nemzeti (Legitimista) Néppárt** [NLNP, 1933–1937]: Grieger Miklós országgyűlési képviselő által alapított és vezetett legitimista párt. 1937-ban – a Keresztény Községi Párttal és a Keresztény Ellenzékkel együtt – csatlakozott a KGSzP-hez, s megalakították az Egyesült Keresztény Pártot ■ 288, 293, 297, 309, 310
- Nemzeti Munkaközpont** [1934–1944]: a NEP ügyvezető főtitikára, Marton Béla által létrehozott és vezetett szervezet az ipari

- munkásság nemzeti alapon történő megszervezésére ■ 142, 234, 249
- Nemzeti Párt** [1930]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetői Gálócsy Zsigmond, Temesváry László ■ 277
- Nemzeti Radikális Párt** [1930–1936]: fajvédő eszmeiségű, korporatív elveket képviselő és demokratikus követeléseket is megfogalmazó, ellenzéki parlamenti párt, vezére Bajcsy-Zsilinszky Endre ■ 109, 111, 112, 349
- Nemzeti Szociális Magyar Dolgozók Pártja** [1933–1934?]: szélsőjobboldali, ellenzéki, parlamenten kívüli párt Debrecen környékén, mely csatlakozott az MNSzP-hez ■ 280, 283, 329, 334
- Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt** [Magyar Nemzeti Szocialista Párt, NSzFMP, 1932–1936]: szélsőjobboldali ellenzéki párt, vezetője: Meskó Zoltán ■ 280, 287, 288, 292, 300, 301, 304, 305, 307–312, 320, 322, 324, 326, 329, 334
- Nemzeti Szocialista Magyar Földműves és Munkáspárt** [NSzMFMP, 1933–1934]: átmeneti pártszövetség Fesetics, Meskó és Pálffy részvételével ■ 282
- Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt** [Kaszáskeresztes Párt, 1931–1937]: az NSDAP mintájára szerzett, szélsőjobboldali, parlamenten kívüli párt, vezére Böszörmény Zoltán ■ 229, 277, 287, 299, 329, 334
- Nemzeti Szocialista Magyar Párt – Hungarista Mozgalom** [Hungarista Párt, 1938–1939]: Szálasi Ferenc harmadik pártja ■ 284, 335, 336, 358
- Nemzeti Szocialista Párt** [1928]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetői Csomós Miklós, Szász Béla ■ 277
- Nemzeti Szocialisták Országos Pártja** [1931]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetője Cserhalmi Kiss Ernő ■ 277
- Nemzetiszocialista Néppárt** [1932]: parlamenten kívüli, szélsőjobboldali pártkezdemény, vezetője Hehs Aladár ■ 277
- Nyilaskeresztes Párt** [NyKP, 1939–1942]: Szálasi Ferenc negyedik pártja. A betiltott Nemzeti Szocialista Magyar Párt – Hungarista Mozgalom utódpártjaként szervezett szélsőjobboldali ellenzéki parlamenti párt. Ennek bomlás után alakult a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom (1942–1945), vezére Szálasi Ferenc ■ 471, 473
- Országos Antiszemita Párt** [1919–1920]: szélsőjobboldali, parlamenten kívüli párt ■ 273
- Országos Központi Hitelszövetkezet** [1896–1948]: a Gazdászövetség hozta létre abból a célból, hogy a parasztság – a tőkés bankok helyett – saját, önálló pénzügyintézetben gyűjthesse, s abból elégíthesse ki hitelszükségeit ■ 36, 227, 272
- Országos Magyar Gazdasági Egyesület** [OMGE, 1827–1945]: a magyar mezőgazdaság ügyét szolgáló országos egyesület volt 1827 és 1945 között. A század második felében lényegében a közép- és nagybirtok érdekvédelmi szervezeteként működött. ■ 36, 272
- Országos Testnevelési Tanács** [1914–1941/2007]: a magyar sport irányítására alapított testület, mely 1941 után, 2007. évi megszűnéséig lényegében hasonló funkcióval, de változó neveken működött tovább ■ 117
- Pécségyházmegyei Római Katolikus Tanítóegyesület** [1907–1948]: a már korábban megalakult járási tanítóegyesületeket fogta össze, azzal a céllal, hogy tagjai révén biztosítsa a katolikus szellemű nevelést az elemi iskolákban ■ 235
- Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete** [TÉBE, 1919–1947]: a magyarországi pénzügyintézetek érdekképviselői szerve, vezető tisztségviselői a felsőház tagjaként és politikai kapcsolataik révén a Horthy-korszak politikai életét is befolyásolták ■ 432
- Társadalmi Egyesületek Szövetsége** [TESZ, 1919–1942]: a jobboldali egyesületek összefogására alakult szervezet ■ 142, 197, 198, 243, 244, 248, 249, 329, 344, 380, 382–384, 389, 412
- Turul Szövetség** [Magyar Egyetemek és Főiskolák Országos Nemzeti Turul Szövetsége, 1919–1945]: a magyar egyetemisták bajtársi szövetsége ■ 97, 249, 251, 366
- Újpesti Tornaegylet** [UTE – al. 1885]: az országban harmadikként alakult, a legrégebbi ma is működő, és a legeredményesebbek közé tartozó sportegyesület ■ 121
- Volksbildungsverein** [Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein – Magyarorszá-



gi Német Népművelődési Egyesület, 1923–1938] (Elnöke: Gratz Gusztáv) ■ 333, 341

**Volksbund** [Volksbund der Deutschen in Ungarn – Magyarországi Németek Népi Szövetsége, 1938–1944] (Elnöke: Franz Basch) ■ 336–341, 433, 435, 459, 472

**Volksdeutsche Kameradschaft** [Népi-német Bajtársak, 1935–1938]: a Volksbildungsvereinekből kivált radikális nemzetiségi vezetők csoportja, vezetője Richard Huss egyetemi tanár ■ 336

### *Külföldi szervezetek*

**Antikomintern Paktum:** 1936-ban Hitler és a japán császár által kötött kommunista- és szovjetellenes szövetség, melyhez 1937-ben Olaszország, majd további tíz állam, köztük Magyarország (1939. január) ■ 433

**Balilla** [a Nemzeti Fasiszta Párt gyermekszervezete] ■ 168

**Deutsche Arbeiterparteien** [Német Munkáspárt, 1919–1920]: az NSDAP elődszervezete ■ 149, 275

**Deutsche Arbeitsfront** [Német Munkafront, 1933–1945]: a munkaadók és munkavállalók közös szervezete a Harmadik Birodalomban ■ 166, 167, 463

**Dopolavoro** [Munka után]: az olasz Nemzeti Fasiszta Párt szervezete a munkavállalók munka utáni szabadidejének egységes megszervezésére ■ 138, 166, 168, 174, 213, 440, 444

**Fasci Giovanili di Combattimento:** a *Nemzeti Fasiszta Párt* ifjúsági szervezete ■ 168

**Fascista Főiskolai Csoportok** ■ 168

**Hitlerjugend:** az NSDAP ifjúsági szervezete ■ 113, 166

**Kraft durch Freude** [Erő az Örömből]: az NSDAP szervezete a munkavállalók munka utáni szabadidejének egységes megszervezésére ■ 138, 166, 174, 213, 444

**Kriegsministerium:** az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadügyminisztériuma ■ 56

**Militär- Fecht- und Turnlehrerkurs:** Az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadserege tisztjei és altisztjei számára szervezett katonai vívó és tornatanfolyama, sporttisztiek képzésére. Székhelye Wiener Neustadt ■ 117

**Nach Arbeit** [Munka Után]: az NSDAP első szervezete a munkavállalók munka utáni szabadidejének egységes szervezésére) ■ 166

**Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterparteien** [Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, NSDAP, N.S.D.A.P., 1920–1945]: ■ 113, 145, 150, 152, 161, 165–167, 169, 174, 176, 181, 213, 260, 275, 277, 278, 282, 329, 368, 433, 463

**Nemzeti Fascista Párt** [Partito Nazionale Fascista, NFP] ■ 113, 149, 152, 165, 167–170, 174, 177, 182, 440

**Nemzetközi Fizetések Bankja** [Bank for International Settlements]: A nemzetközi bankok közötti monetáris együttműködés legfőbb szervezője, a központi bankok központi bankja. 1930 óta máig működik ■ 433

**Népszövetség** [Nemzetek Szövetsége, 1920–1946]: az első világháborút követő párizsi békekonferencia döntése alapján létrejött nemzetközi szervezet, célja a béke és a biztonság megőrzése, a konfliktusok tárgyalások útján történő megoldása ■ 73, 433

**NSD Ärztbund** [Nemzetiszocialista Német Orvosszövetség]: az NSDAP szervezete ■ 166

**NSDStB** [Nationalsozialistische Deutsche Studentenbund – Nemzetiszocialista Német Diákszövetség]: az NSDAP diákszervezete ■ 166

**NS-Frauensschaft** [Nemzetiszocialista Nőszövetség]: az NSDAP nőszervezete ■ 166

**NSKK** [Nemzetiszocialista Gépjármű-hadtest]: az NSDAP tagszervezete ■ 166

**Olasz Nemzeti Olimpiai Bizottság:** az olasz sportéletet irányító szervezet, mely a fasiszta államban a Nemzeti Fascista Párt irányítása alatt működött ■ 113, 168

**SA** [Sturmabteilung, Rohamosztag]: az NSDAP fegyveres osztaga ■ 152, 166, 167, 175, 278

**SD** [Sicherheitsdienst, Biztonsági szolgálat]: az NSDAP titkosszolgálati szervezete ■ 167

**Squadro:** a Nemzeti Fasiszta Párt rohamosztaga ■ 148, 151, 152, 175

**SS** [Schutzstaffel, Védcsapat]: az NSDAP „eszmevédelmi” alakulata ■ 166, 167, 175

**Szabadságolt Katonatisztek Nemzeti Szövetsége:** a Nemzeti Fasiszta Párt tagszervezete ■ 168

# A tanulmányok eredeti megjelenési helye

- Ki a felelős? A magyarországi politikai antiszemitizmus forrásai  
*Velünk éltek – velünk élnek. Fejezetek a magyarországi és a Pécs-baranyai zsidóság történetéből. Konferenciakötet.* Szerk. Nagy Mariann. PTE BTK Történettudományi Intézet, Pécs, 2015. 29–63.
- Az első világháború és a fajvédelem  
*Sorsok, frontok, eszmék. Tanulmányok az első világháború 100. évfordulójára.* Főszerk. Majoros István. Szerk. Antal Gábor – Hevő Péter – M. Madarász Anita. ELTE BTK, Budapest, 2015. 389–401.
- Gömbös fajvédő csoportja és a numerus clausus  
*Jogfosztás – 90 éve. Tanulmányok a numerus claususról.* Szerk. Molnár Judit. Nonprofit Társadalomkutató Egyesület, Budapest, 2011. 106–120.
- Gömbös Gyula és a zsidókérdés  
*Az antiszemitizmus alakváltozatai. Tanulmányok.* Szerk. Paksy Zoltán. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2005. 18–43.
- Zsilinszky és a zsidókérdés  
*Megértő történelem. Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére.* Szerk. Baráth Magdolna – Bánkuti Gábor – Rainer M. János. L'Harmattan, Budapest, 2011. 339–352.
- A magyarországi fajvédők és a sport  
*Hindu istenek, sziámi tigrisek. Balogh András 70 éves.* Főszerk. Majoros István. Szerk. Antal Gábor – Háda Béla – Hevő Péter – Madarász Anita. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2014. 547–557.
- Akart-e Gömbös diktatúrát?  
*Mérlegen a XX. századi magyar történelem – értelmezések és értékelések.* Szerk. Püski Levente – Valuch Tibor. 1956-os Intézet – Debreceni Egyetem Történelmi Intézet Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék. Debrecen, 2002. 189–199.

- Másolta-e Gömbös Mussolinit vagy/és Hitlert?  
*Századok Füzetek* 5. Szerk. Pál Lajos. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 2009. 19–58.
  
- Gömbös Gyula és a társadalmi egyesületek  
*Szorosadtól Rijekáig. Tanulmányok Bősze Sándor emlékére.* Szerk. Mayer László – Tilcsik György. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Megyei és Városi Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, Budapest, 2015. 261–266. (A Magyar Levéltárosok Egyesülete kiadványai 14.)
  
- Felekezeti béke és társadalomszervezés (Társadalomszervezési kísérletek és a katolikus egyház a Gömbös-érában)  
*Emlékkötet Zichy Gyula tiszteletére. Egyháztörténeti Tanulmányok II.* Szerk. Horváth István – Kikindai András. *Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány* – Pécsi Püspökség. Budapest–Pécs, 2007. 135–164.
  
- Gömbös, a vezér. Kultuszteremtési kísérletek – életében és halála után  
*Historia et lux veritatis. Szakály Sándor köszöntése 60. születésnapján.* II. kötet. Főszerk. Marinovich Endre. Szerk. Anka László – Hollósi Gábor – Tóth Eszter Zsófia – Ujváry Gábor. Veritas – Magyar Napló, Budapest, 2016. 85–97.
  
- Bárá Roszner István politikai pályája a második világháború kezdetéig  
*Vas Megyei Levéltári Füzetek* 3. Szerk. Tilcsik György. Szombathely, 1990. 149–163.
  
- Jobboldali radikalizmus Magyarországon Szálasi előtt  
*A Rubicon* című folyóirat 2004. 11. számában (44–51.) megjelent tanulmány (Össze nem növő gyökerek) bővített és javított változata.
  
- A szélsőjobb térnyerése Zalában az országgyűlési képviseléválasztások tükrében (1931–1939)  
 Eredeti cím: Zala megye politikai viszonyai az 1930-as években az országgyűlési képviseléválasztások tükrében. In: *Zala megye ezer éve.* Főszerk. Vándor László. Szerk. Kostyál László. H. [Zalaegerszeg] és é. n. [2001]. 221–231.
  
- Meskó pártja Zalában. Adatok a nyilasok Zala megyei befolyásához és társadalmi bázisához (1933–1935)  
*Zalai történeti tanulmányok 1994.* Szerk. Bilkei Irén. Zalaegerszeg, 1994. 277–304. (Zalai Gyűjtemény 35.) Másodközlés: In: Vonyó József: *Gömbös Gyula és a jobboldali radikalizmus. Tanulmányok.* Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2001. 150–175.

- A magyarországi szélsőjobboldali csoportok viszonya a kisebbségi kérdéshez a két világháború között  
*Népek együttélése Dél-Pannóniában. Tanulmányok Szita László 70. születésnapjára.* Szerk. Lengvári István – Vonyó József. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány – Magyar Történelmi Társulat, Pécs, 2003. 623–638.
- A szélsőjobboldali mozgalmak a kultúráról (1919–1944)  
*Társadalom és kultúra Magyarországon a 19–20. században. Tanulmányok.* Szerk. Vonyó József. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány – Magyar Történelmi Társulat, H. és é. n. (Pécs, 2003) 105–120.
- Egy nemzetszervezési és nemzetnevelési koncepció Magyarországon. Béldi Béla két dokumentuma
  - 1) Egy nemzetnevelési koncepció Magyarországon. Béldi Béla: *Nemzetirányítás. Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára.* Szerk: Fischer Ferenc, Majoros István, Vonyó József. University Press, Pécs, 2000. 657–674.
  - 2) Egy nemzetnevelési koncepció Magyarországon  
Első közlés. Egy részlete megjelent e tanulmánykötet első kiadásában. Pécs, 2021. 107–131.
- A koreszmék szellemében. Imrédy Béla programcikke (1940) és memoranduma (1944)  
Első közlés. Egy részlete megjelent: Imrédy Béla memoranduma egy politikai szisztéma kialakítására a német megszállás után. In: *Az Effél-torony árnyékában. Majoros István 70 éves.* Főszerk. Búr Gábor. Szerk. Pál István – Székely Gábor. ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék. Budapest, 2019. 757–772.

A Kronosz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók  
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

A Kronosz Kiadó a Szakkiadók Társulásának tagja,  
könyveink elektronikusan elérhetők, olvashatók és kereshetők  
az Arcanum Adatbázis Kiadó által létrehozott

**[www.szaktars.hu](http://www.szaktars.hu)**

adatbázisban



Kiadja a Kronosz Könyvkiadó Kft., Pécs  
Felelős kiadó a kft. ügyvezetője  
Felelős szerkesztő: Erőss Zsolt

[www.kronoszkiado.hu](http://www.kronoszkiado.hu)